

РОМАНЕНКО Ю.В.

СПІЧРАЙТІНГ (ОСНОВИ РИТОРИКИ)

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ МЕДІАКОМУНІКАЦІЙ ТА
КОМУНІКАТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

РОМАНЕНКО Ю.В.
СПІЧРАЙТІНГ (ОСНОВИ РИТОРИКИ)
НАВЧАЛЬНО-ДОПОМІЖНИЙ ПОСІБНИК-ПРАКТИКУМ
(ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДО ТЕМАТИЧНИХ БЛОКІВ ПРОГРАМИ)
ОСВІТНЬО-КВАЛІФІКАЦІЙНИЙ РІВЕНЬ «МАГІСТР»

КИЇВ - 2024

УДК 808.5

ББК 83.7я7А16

Рекомендовано до друку Вченою радою Навчально-наукового Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

(Протокол № 5 від 17 грудня 2024 р.)

Романенко Ю.В. Спічрайтінг (основи риторики). Навчально-допоміжний посібник для проведення практичних занять для студентів освітньо-професійних програм «Міжнародні комунікації», «Міжнародна журналістика» (освітньо-кваліфікаційний рівень «Магістр». Частина 1.)/Ю.В. Романенко (автор-укладач).- К.: Інститут міжнародних відносин, 2024.- 57 с.

Рецензенти:

1. **Фурман А.В.**, доктор психологічних наук, професор Південноукраїнського національного університету імені К.Д. Ушинського
2. **Запорожець О.Ю.**, кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародної інформації Навчально-наукового Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Видання підготовлене для проведення практикумів із навчальної дисципліни «Спічрайтінг (основи риторики)» для студентів зазначених освітньо-професійних програм, а також інших спеціальностей гуманітарних факультетів та відділень закладів вищої освіти («Психологія», «Соціологія», «Журналістика»).

ББК 83.7я 7 А 16

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
ПРАКТИКУМ 1.	7
ПРАКТИКУМ 2.	18
ПРАКТИКУМ 3.	32
ПРАКТИКУМ 4.	54
РОБОЧА НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ.....	64

ВСТУП

Дисципліна «РИТОРИКА (СПІЧРАЙТІНГ) В МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ» присвячена дослідженню публічних дискурсів різних типів, диференційному аналізу риторичних стилей представників різних груп (основам соціолінгвістики) та розумінню міжкультурних відмінностей в композиціюванні текстів публічних промов (крос-культурний аналіз риторичних стратегій).

Мета дисципліни – формування у студентів базових уявлень про публічні дискурси різних типів, основи аналізу риторичних стилей представників різних груп (основам соціолінгвістики) та розумінню міжкультурних відмінностей в композиціюванні текстів публічних промов (крос-культурний аналіз риторичних стратегій).

В результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- основи соціолінгвістики та ключові її поняття та категорії;
- стилі гендерної презентації та їх розуміння в текстах публічних промов;
- ключові типи публічних дискурсів в публічних промовах

уміти:

- самостійно застосовувати окремі техніки дискурс-аналізу в публічних промовах;
- здійснювати аналіз міжкультурних особливостей публічних промов;
- використовувати знання методів риторичного впливу, організовувати комунікативну взаємодію в рамках ключових типів публічного дискурсу

Володіти:

- елементарними навичками дискурс-аналізу груп і аудиторій.
- методами спічрайтіngu з урахуванням крос-культурних відмінностей

Навчально-допоміжний посібник-практикум призначений для проведення практичних (семінарських) занять із навчальної дисципліни «Спічрайтінг (основи риторики)». Структурно посібник складається із чотирьох практикумів, розрахованих на 16 годин аудиторної роботи (8 практичних занять).

Представлені в посібнику завдання можна поділити на 3 групи:

1) завдання найнижчого рівня складності, в яких студентам пропонується надати суб'єктивно-оціночний коментар щодо риторичних феноменів;

2) завдання середнього рівня складності, в яких студентам пропонується надати пояснення певних причинно-наслідкових зв'язків або ж запропонувати наукову інтерпретацію риторичних феноменів;

3) завдання найвищого рівня складності, в яких студентам пропонується виявити креативне мислення для конструювання відповідних алгоритмів на основі тих чи інших наукових схем.

Кожне виконане завдання оцінюється, в залежності від рівня складності, від 1 до 3 балів, що дозволяє реалізувати нюансову диференціацію результатів навчання та підвищити ефективність у застосуванні модульно-рейтингової системи. Студенти можуть виконувати практичні завдання вибірково, виходячи із рівня складності/спрощеності, що надає можливість викладачеві забезпечувати індивідуальний підхід в оцінці знань, вмінь та навичок.

ПРАКТИКУМ 1.

ГЕНДЕРОЛЕКТНІ ОСОБЛИВОСТІ РИТОРИЧНОЇ ПРЕЗЕНТАЦІЇ¹

¹Практикум укладено на основі використання наступних наукових матеріалів: ANUBHA RAY & PRAJNA PANI DE-GENDERING OF GENDERLECT: A CASE OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN ODISHA. *International Journal of Communication and Media Studies (IJCMS)* ISSN (P):2250-0014; ISSN (E): Applied Vol. 9, Issue 4, Aug 2019, 51-62; Cameron, D. Sex/Gender, Language and the New Biologism. *Applied Linguistics*, pp. 173-192, 2009; Dorn, S. M., O'Rourke, C. L. & Papalewis, R. (2002). Women in educational administration: Nine case studies. *National Forum Journals [On-line serial]*. URL: <http://www.nationalforum.com/DORNeas.html>.; Eakins, B. W., & Eakins, R. G. (1978). *Sex Differences in Human Communication*. Boston, MA: Houghton Mifflin.; Eisenberg, E. M., & Goodall Jr., H. L. (2004). *Organizational communication balancing creativity and constraint* (4th Edition). Boston: Bedford/St. Martin's.; Eisler, R. & Loye, D. (1990). *The Partnership way*, San Francisco: Harper San Francisco.; Gilligan, C. (1982). *In a different voice*. Cambridge, MA: Harvard University Press.; Gray, J. (1992). *Men are from Mars and women are from Venus: A practical guide for improving communication and getting what you want in your relationship*. New York: Harper Collins.; Saif-Ur-Rehman, S. A., & Shaukat, B. (2013). *The Effects Of 2010 Flood On Educational Institutions And Children Schooling In Khyber Pukhtoonkhwa: A Study Of Charsadda And Swat Districts.*; Griffin, E. (2012). *A First Look at Communication Theory*. 8th Edition. New York: McGraw Hill.; Holmes, J. (1993). *An introduction to sociolinguistics*. London, UK: Longman.; Ivy, D. K., & Backlund, P. (2000). *Exploring GenderSpeak personal effectiveness in gender communication* (2nd Edition). Boston: McGraw Hill.; Kramarae, C. (Ed.) (1980). *The voices and words of women and men*. (p.207.) New York: Pergamon Press.; Lakoff, Robin (2004). *Language and woman's place: text and commentaries*. New York: Oxford University Press.; Lakoff, R (1975). *Language and Women's Place*. New York: Harper and Row.; McHugh, M.C. & Hambaugh, J. (2010). *She Said, He Said: Gender, Language, and Power*. *Handbook of Gender Research in Psychology: Chapter 19.*; BISWAS, M. (2014). *A Study on the Technological Devices used by English Teachers at the Secondary level in Private institutions in the capital city Agartala.*; Mulac, A., Lundell, T. L., & Bradac, J. J. (1986). Male/female language differences and attributional consequences in a public speaking situation: Toward an explanation of the gender-linked language effect. *Communication Monographs*, 53, 115-129; Mulac, A., Bradac, J. J., & Gibbons, P. (2001). Empirical support for the gender-as-culture hypothesis: An intercultural analysis of male/female language differences. *Human Communication Research*, 27, 121-152; Payne, K. E. (2001). *Different But Equal*. Westport, Connecticut: Praeger; Karthik, P., Ranjith, P. S., & Jayaganesh, M. (2014). *Scce: Secure Communication Based on a*

БЛОК 1. ОСОБЛИВОСТІ ВЕРБАЛЬНОЇ ТА НЕВЕРБАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ЧОЛОВІЦТВА ТА ЖІНОЦТВА

Завдання 1.1. Ознайомтесь із текстовим уривком, дайте відповіді на запитання та згенеруйте відповідні коментарі.

Взаємозв'язок і напруженість між статтю та мовою інтригували вчених протягом останніх десятиліть. Деякі вчені називали жіночу мову «дефіцитарною», використовуючи чоловічу мову та стиль спілкування як орієнтир, який викликав критику з боку іншої частини вчених. Камерон (2003) стверджує, що жінки краще слухають і діляться емоціями з іншими. Тому зазвичай можна знайти посилання на жіноче спілкування як на те, як спілкуються жінки, і на чоловіче спілкування як на те, як спілкуються чоловіки. Дослідники комунікації використовували теорію гендерних ролей, щоб аналізувати комунікаційну поведінку жінок і чоловіків і оцінку комунікаційної поведінки.

Деякі дослідники, зокрема Мартелл та його колеги, стверджували, що навіть невеликі відмінності, такі як негативне упередження лише на 1%-5% щодо жінок, можуть призвести до відсутності успіху або навіть просування в організації. Дослідження також відобразило вид і масштаб гендерної дискримінації, про яку повідомлялося на робочому місці. Починаючи з 1975 року, «жіночий реєстр» служив для збереження підлеглої ролі жінки в суспільстві (Робін). До них відносяться запитання-теги, інтонація запитання та слабкі директиви. Лакофф (1975) стверджує, що жіноче мовлення є «дефіцитним, оскільки передає слабкість, невпевненість і неважливість, на відміну від стандартної або нейтральної мови, якою розмовляють чоловіки».

Чоловіки використовують більш наполегливий стиль, тоді як жінки використовують невпевнений стиль комунікації. Вважається, що наполегливий стиль є чоловічим, а невпевнений – жіночим. Чоловіки

Chaotic System for Modern Wireless Communication. International Journal of Research in Engineering & Technology, 2(3), 163-172; Tannen, D. Genderlect Styles. In E.Griffin, (2009). A First Look at Communication Theory. New York: McGraw-Hill Companies.; Tomlinson, F., Brockbank, A., & Traves, J. (1997). The 'Feminization' of Management? Issues of 'sameness' and 'difference' in the roles and experiences of female and male retail managers. Gender, Work, and Organization, 4(4), 218-229; Thorne, B., & H. Nancy. Language and Sex: Difference and Dominance. Rowley: Newbury House, 1975; Wood, J. T. (2011). Gendered Lives: Communication, Gender, and Culture. Boston, MA: Wadsworth Cenage Learning.

спілкуються з більшою гучністю, нижчою тональністю та більшими акцентами, які надають сили та пристрасті їхнім ідеям (Eakins & Eakins, 1978; Payne, 2001). Жінки, з іншого боку, не говорять так голосно, оскільки мають більш високий голос і виявляють нерішучість, що свідчить про слабкість, а не про силу. Вони часто здаються безсильними через часте використання хеджів, кваліфікаторів і тегів (Mulac, Lundell, & Bradac, 1986).

Кажуть, що жінки використовують більше застережень, заповнювачів і кваліфікаторів (Леммер, 1996). Деякі приклади, наведені Леммером (1996, стор. 58), це: заяви про відмову від відповідальності, такі як «Я думаю», «Я припускаю...», «Мені цікаво»; уточнюючі слова, такі як «дуже добре», «жахливо», «нервовий», або «справді супер»; і наповнювачі, такі як слова чи фрази, як-от «мм», «знаєш», «е-е» або «подобається».

Термін «гендерлект» поширюється на мову й невербальне спілкування. Жіноча «здатність читати невербальні сигнали є однією з найбільш сильних сторін у діловому середовищі». Якщо є одна сфера спілкування, в якій жінки перевершують чоловіків, - то це невербальне спілкування. Жінки не тільки краще реагують на невербальні подразники, але й вони здатні інтерпретувати ці невербальні сигнали з більшою точністю. Жінки демонструють більш «теплу» мову тіла, щоб зосередитися на промовцях, повертаючись головою і тулубом до учасників комунікації.

Цей досвід дає жінкам доступ до інформації, якої чоловіки можуть не мати, і дає підказки, які надихають працівників наслідувати це лідерство. Вони нахиляються вперед, посміхаються, синхронізують рухи з іншими, кивають і нахиляють голову (універсальний сигнал слухання). Жінки, здаються не впевненими в собі порівняно з чоловіками, коли вони кваліфікують свої твердження такими словами, як «можливо» чи «можливо», або дієсловами на кшталт «може», «може» та «може».

Проблемні запитання, практичні завдання та коментарі

1. Чи відповідають описані дані спостережень щодо гендеролекту Вашому особистому досвіду з чоловіками/жінками? Якщо так/ні то в чому саме полягає відповідність або невідповідність?
2. Чим, на Вашу думку, може бути зумовленою вища невербально-комунікативна компетентність жінок порівняно з чоловіками? Наведіть можливі релевантні пояснення з приводу цього.
3. Чим можна пояснити використання жінками в їх вербальних комунікаціях хеджів, кваліфікаторів та тегів?

БЛОК 2. RAPPORT TALK-REPORT TALK

Завдання 2.1. Ознайомтесь із текстовим уривком, дайте відповіді на запитання та згенеруйте відповідні коментарі.

Раптова розмова на робочому місці відноситься до стилю спілкування, спрямованого на сприяння соціальній приналежності та емоційному зв'язку. Це відноситься до типів спілкування, включаючи навички розмови, виховання, емоційного вираження, емпатії та підтримки. Для більшості жінок мова розмови – це в першу чергу мова спілкування: спосіб встановлення зв'язків і переговорів (Таннен, 1994).

Таннен стверджує, що чоловіки, як правило, використовують «стиль звіту», щоб повідомити фактичну та змістовну інформацію, тоді як жінки часто використовують «стиль взаєморозуміння», який свідчить про більшу стурбованість побудовою та підтриманням відносин.

Типовий розмовний стиль жінок, який передбачає встановлення зв'язків з іншими, Вуд називає «сутністю відносин», в якому використання мови є засобом «створення зв'язків, підтримки, близькості та розуміння». Жінок зазвичай описують як більш експресивних, більш орієнтованих на відносини та більше стурбованих створенням і підтримкою інтимності; тоді як чоловіків описують як більш інструментальних, більше орієнтованих на завдання та більше стурбованих збором інформації або встановленням і підтримкою соціального статусу чи влади (Бернард, 1972; Індвік і Фіцпатрік, 1982; Парсонс і Бейлз, 1955).

Гілліган (1982) стверджував, що жінки вимірюють усе з точки зору відносин, а чоловіки – з точки зору логіки. Для чоловіків розмова - це насамперед засіб збереження незалежності, ведення переговорів і збереження статусу в ієрархічному соціальному порядку; це мова доповіді. Типовим є монологічний стиль для чоловіків, в якому чоловік прагне привернути увагу, передати інформацію та виграти суперечку. Грей (1992) вважає, що на самопочуття жінок (він називає їх «венеріанками») на робочому місці впливає в першу чергу якість їх виробничих відносин.

На робочому місці венеріанці поважають ефективність і досягнення, але більше цінують підтримку, довіру та спілкування. Він також стверджував, що жителів Венери більше цікавить якість робочих стосунків, самовираження та взаємна підтримка, ніж марсіан. Венеріанці відчують задоволення, ділячись та співпрацюючи в процесі досягнення більшого успіху. Деякі дослідники також стверджували, що соціальні відмінності між

ролями чоловіків і жінок не є чітким відображенням їх використання мови, що згодом призводить до «дегендерності» мовного стилю та мовленнєвих практик. Феміністки виступали за те, щоб прийняти жіночий «гендерлект» не лише як ефективну, але й альтернативну чоловічому «гендерлекту» мовленнєву стратегію.

Проблемні запитання, практичні завдання та коментарі

1. Якими культурними та психофізичними чинниками можна пояснити відмінності між Rapport Talk у жінок та Report Talk у чоловіків? Дайте пояснення, виходячи з інформації з наданих викладачем додаткових джерел та тих, що перебувають у відкритому доступі, а також спираючись на власне розуміння та життєвий досвід.
2. Чи погоджуєтесь Ви з думкою про те, що «соціальні відмінності між ролями чоловіків і жінок не є чітким відображенням їх використання мови, що згодом призводить до «дегендерності» мовного стилю та мовленнєвих практик»? Наведіть можливі аргументи «за» і «проти» цієї думки. Результати представте у вигляді таблиці.

Таблиця 2.1.

	<u>Аргументи «за»</u>	<u>Аргументи «проти»</u>
<u>«соціальні відмінності між ролями чоловіків і жінок не є чітким відображенням їх використання мови, що згодом призводить до «дегендерності» мовного стилю та мовленнєвих практик»</u>		

БЛОК 3. ПЕРЕРИВАННЯ – СПІЛЬНІ ПЕРЕКРИВАННЯ РОЗМОВИ

Завдання 3.1. Ознайомтесь із текстовим уривком, дайте відповіді на запитання та згенеруйте відповідні коментарі.

Жінки та чоловіки по-різному спілкуються через використання переривання, що є одним з найбільш досліджених феноменів гендерного спілкування. В одному відомому анекдоті жінка подає на чоловіка в суд на розлучення. Коли суддя запитує її, чому вона хоче розлучення, вона пояснює, що її чоловік не розмовляв з нею два роки. Тоді суддя запитує чоловіка: «Чому ти не розмовляв зі своєю дружиною протягом двох років?» Той відповідає: «Я не хотів її перебивати» (Таннен).

Навпаки, дослідження 1970-х і 1980-х років стверджують, що чоловіки перебивають жінок набагато частіше, ніж жінки чоловіків. Дослідження показують, що чоловіки використовують вербальне переривання як механізм влади та домінування в розмовах (Aries, 1996). Згідно з деякими дослідженнями, від 96 до 100 відсотків чоловіків переривають спілкування з жінками. Вест і Циммерман (1975, 1983) проаналізували міжстатеві розмови та переривання, виявивши, що з 48 переривань 46 були вчинені чоловіками. Подальші дослідження показують, що жінки, як правило, використовують переривання, щоб вказати на зацікавленість та сприяння розмові, тоді як чоловіки схильні використовувати переривання, щоб контролювати розмову.

Чоловіки відстоюють своє домінування декількома способами: перебиваючи інших, щоб змінити тему або не погоджуватися з промовцем, і розмовляючи більше, ніж жінки. Деякі вчені розрізняють *афіліативне переривання* або переривання, яке має на меті підтримку, *неафіліативне переривання*, *переривання, спрямоване на те, щоб позбавити індивіда повноважень або зробити його слабким* (Goldberg, 1990; Makri-Tsilipakou, 1994). Наприклад, жінки можуть накладатися на чужу промову, намагаючись погодитися з нею чи доповнювати в ній ідеї доповідача. Жінки, розмовляючи одна з одною, значно більше, ніж чоловіки, використовують кооперативні перекриття.

Одним із найяскравіших аспектів стилю високої залученості, який було помічено і детально проаналізовано було «кооперативне перекривання»: при ньому слухач говорить разом із оратором не для того, щоб перебити, а щоб продемонструвати захоплене слухання та участь (Таннен 1996: 53).

Співпраця, представлена Деборою Таннен у її книзі *Conversational Style: Analyzing Talk among Friends* (1984), вважається стилем високої залученості та підтримуючим перериванням, яке часто має на меті

продемонструвати згоду та солідарність з мовцем. Ці переривання не є виявом хиб чи помилок, а може тлумачитися як спроба подолати інакшість спікера (Лейн і Бреннейс).

Проблемні запитання, практичні завдання та коментарі

1. Наведіть можливі культурні, соціальні, психофізичні та ін. пояснення даним спостереженням, згідно якого «жінки, як правило, використовують переривання, щоб вказати на зацікавленість та сприяння розмові, тоді як чоловіки схильні використовувати переривання, щоб контролювати розмову».
2. З власного досвіду комунікацій наведіть приклади 2 ситуацій, в яких Ви могли б спостерігати явища 1) афіліативного переривання або переривання, яке має на меті підтримку, 2) неафіліативного переривання, та 3) переривання, спрямованого на те, щоб позбавити індивіда повноважень або зробити його слабким.
3. Продемонструйте із Вашого досвіду приклади феномену «кооперативного перекривання» і дайте його можливі наукові пояснення. Чи це явище, на Вашу думку, може зустрічатися частіше/рідше в комунікації чоловіків або жінок? Дайте розгорнуту відповідь, спираючись на інформацію із відкритих джерел.

БЛОК 4. КОНФЛІКТОГЕНИ ЧОЛОВІЧОГО ТА ЖІНОЧОГО ГЕНДЕРОЛЕКТУ

4.1. Конкурентність – кооперативність

Завдання 4.1. Ознайомтесь із текстовим уривком, дайте відповіді на запитання та згенеруйте відповідні коментарі.

Жінки більш схильні до співпраці, ніж чоловіки, і що чоловіки більш конкурентоспроможні, ніж жінки (Rubin & Brown, 1975). Спілкування чоловіків у командах, як правило, є більш змагальним і використовується для вираження домінування (Briton & Hall, 1995; LaFrance & Henley, 1994). Чоловіки є конкурентоспроможними ораторами, які більш схильні вступати в конфлікт, сперечаючись і віддаючи команди, тоді як жінки готові співпрацювати і, швидше за все, уникатимуть конфлікту, погоджуючись і вносячи пропозиції, а не команди (Tannen, 1993). Коли в розмові

використовується кооперативний або спільний стиль, стать є спільним простором для спілкування та інтимності.

4.2. Постановка запитань

Завдання 4.2. Ознайомтесь із текстовим уривком, дайте відповіді на запитання та згенеруйте відповідні коментарі.

Ставити запитання означає різні речі для чоловіків і жінок. Чоловіки часто запитують у формі запитань, а жінки можуть запитувати для того, щоб прояснити своє розуміння чогось. Крім того, жінки можуть додавати запитання наприкінці розмови, щоб отримати підтримку. Такі питання, як «Ви не згодні?» або «Що ти думаєш?» може створити враження про жінок як про слабких і невпевнених у собі. Чоловіки ставлять запитання, для того, щоб зібрати інформацію, тоді як жінки ставлять запитання для того, щоб зібрати інформацію та виявити інтерес до того, що сказав інший, щоб розвивати відносини.

Жінки культурно налаштовані, за твердженням низки дослідників, підтримувати гармонію у стосунках. Ця обумовленість часто проявляється у вимозі: «Якщо ви не заперечуєте, ти можеш працювати над цією темою?» Жіноча вимога зазвичай супроводжується пропозицією, напр. «Це може бути божевільною ідеєю, але ви можете її спробувати». Жінки задають питання і насправді слухають відповіді, чого, як вважає низка авторів, не люблять робити чоловіки.

4.3. Використання запитань-тегів

Завдання 4.3. Ознайомтесь із текстовим уривком, дайте відповіді на запитання та згенеруйте відповідні коментарі.

Жінки вказують на свою невпевненість, використовуючи запитання-теги та підвищуючи інтонації в декларативних твердженнях, щоб отримати підтвердження від слухача (Лакофф). Коротке запитання наприкінці декларативної заяви, часто використовується жінками, щоб пом'якшити жало потенційної незгоди або запросити відкритий, дружній діалог. Вони часто використовують фрази з тегамі, як-от «ти не думаєш» після презентації ідеї, «якщо ти не проти» після вимоги або «це може бути дурною ідеєю, але» перед пропозицією.

У дослідженні, проведеному Камероном та ін. (1998) було виявлено, що чоловіки використовували більше полегшувальних і модальних тегів, аніж жінки. Фасилітативні теги орієнтовані на адресата, виражають думку

мовця солідарність чи позитивне ставлення до адресата. Навпаки, модальні теги, орієнтовані на мовця, сигналізують про бажання мовця отримати підтвердження (Холмс).

Крім того, дослідження гендерних відмінностей у спілкуванні виявило 105 характеристик спілкування, включаючи мову, голос, вираз обличчя та мову тіла, які відрізняють чоловіків і жінок (Лілліан Гласс):

1. Чоловіки більше заважають жінкам у справах
2. Чоловіки є більш прямими, жінки більш опосередкованими
3. Чоловіки частіше виголошують декларативні заяви, жінки – в більшій мірі умовні заяви;
4. Чоловіки є цілеспрямованими, жінки процесуально-орієнтованими
5. Чоловіки виявляють своє розчарування криком, жінки – плачем.

Гарріс (1984) стверджує, що використання працівником запитань-тегів не виражає невизначеності чи запиту на підтвердження, як це зазвичай припускали, а насправді відображає дуже потужний акт, оскільки запитання вимагають відповідей. З цієї точки зору жінки не виглядають такими, що схильні до сумнівів й невпевненості в собі, а навпаки, виглядають авторитетними й сильними.

4.4. Прямота – опосередкованість

Завдання 4.4. Ознайомтесь із текстовим уривком, дайте відповіді на запитання та згенеруйте відповідні коментарі.

Чоловіче спілкування є прямим, лаконічним і інструментальним, тоді як жіноче спілкування є непрямим, складним і емоційним (Mulac, Bradac, & Gibbons, 2001). Чоловічий стиль є більш прямим, наполегливим і жорстким. Було виявлено, що чоловіки є більш домінантними у мові, демонструють більшу кількість вербальних нападів і актів переривання (як цитується в Ahagen & Nilsson, 2013).

Жінки часто пропонують людям робити щось в непрямий спосіб - «давайте», «чому б і ні?» або «чи не було б так добре, якщо ми...?» Декілька досліджень показали, що жінки, як правило, пом'якшують свої вимоги та заяви, тоді як чоловіки мають тенденцію бути більш прямими (Coates, 1989; Tannen, 1990; Spender, 1980; Case, 1994).

Жінки часто є непрямыми у спілкуванні. Приклад: «Мені цікаво, чи можу я залишити вам ключі?» Інші приклади непрямого спілкування включають використання ввічливих виразів хеджування, які є прислівниками

або прислівниковими фразами, на кшталт sort of, kind of, and may be, які зменшують силу аргументу.

Проблемні запитання, практичні завдання та коментарі

1. Наведіть можливі культурні, соціальні, психофізичні та ін. пояснення даним спостереженням, згідно яким гендерний стиль комунікації чоловіків виглядає конфліктогеннішим за гендерний стиль комунікації жінок.
2. З власного досвіду комунікацій наведіть приклади 2 ситуацій, в яких Ви могли б спостерігати явища: а) виявів кооперативності/конкурентності в чоловічому та жіночому спілкуванні; приклади постановки запитань в діалогах чоловіками та жінками з різними комунікативними інтенціями; в) вияви прямоти/опосередкованості в публічних комунікаціях чоловіками та жінками.

Блок 5. Резюме-блок

Завдання 5.1. Ознайомтесь із текстовим уривком, дайте відповіді на запитання та згенеруйте відповідні коментарі.

Отже, буває неможливо однозначно визначити, чи жіноче чи чоловіче спілкування є більш ефективним на робочому місці, і яке з них усуває надмірне узагальнення гендерного розколу з точки зору спілкування. Відповідно до висновків з проведеного опитування, 76% респондентів вважають, що спілкування жінок не є «змісто-дефіцитарним», а залежить від минулого досвіду/культури. Близько 70% респондентів повідомили про те, що жінки, в їх досвіді спілкування, частіше говорять з упевненістю, аніж навпаки.

Важливо відзначити, що наведені висновки щодо контексту розмови чоловіків і жінок, у поточному дослідженні протилежні, причому чоловіки є «слухачами», а жінки — «розповідачками». Обидва в «Rapport Talk» і «Report Talk» жінки та чоловіки розмовляють для того, щоб передати інформацію. На думку 60% респондентів, поведінка чоловіків, пов'язана з оповіданням історій, і показує, що чоловіки розповідають історії, які часто ставлять їх у роль героя. 90% опитаних стверджують, що поведінка жінок у розповідях багато чого розкриває про їхні надії, потреби та цінності. 80% опитаних вважають, що основою чоловічого спілкування є побудова

відносин, а 60% респондентів відзначають, що метою жіночого спілкування є порозуміння.

Згідно даних чоловіки та жінки не розрізняються щодо запитань, чоловіки не ставлять запитань лише тому, щоб не виявити власне невігластво і не втратити почуття власної гідності, жінки ж не задають питань, оскільки це поглинає їхню увагу, або ж задають їх задля встановлення зв'язків або демонстрації участі. Коли чоловік запитує, це означає взяти під контроль розмову/переключити розмову. Більше половини респондентів відзначили, що для жінок на робочому місці це хороший спосіб функціональний діалог: «Я б хотів, щоб ми могли...», а для чоловіків «Нам потрібно поговорити». Висновки показують, що представники обох статей використовують майже однакові комунікативні стилі.

Чоловіки та жінки продемонстрували однакову міру вербальної уважності та співпереживання. Тоді, безумовно, виникає питання про те, чи є відмінності між двома статями в їх риторичі досить значущими, щоб вважатися дійсними. Більшість респондентів мають прямі стилі спілкування. Дослідження прямоти в спілкуванні не виявили гендерних відмінностей у прямоті. Наприклад, чоловіки і жінки є однаково прямими в переговорах щодо зарплати, згоді, незгоді та відмові. На думку деяких респондентів, жінки вриваються в розмову, щоб привернути увагу. Дослідники не намагалися з'ясувати, чому відбувається переривання та якою є його мета або мета спілкування мовця. Це є підкріпленням, протиріччям чи зміною теми? Жінки уникають конфліктів так само, як і працівники-чоловіки. 70% респондентів вважають жінок більш соціальними та емоційними у спілкуванні.

Проблемні запитання, практичні завдання та коментарі

Користуючись даними з додаткових наукових джерел та спираючись при цьому на власний досвід публічних комунікацій, доведіть або спростуйте значущість риторичних відмінностей гендеролекту у чоловіків та жінок

ПРАКТИКУМ 2

ОСНОВИ РИТОРИКИ ОБСЦЕНОЛЕКТУ

БЛОК 1 ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ І ТИПОЛОГІЇ ОБСЦЕНОЛЕКТУ. ПРИЧИНИ ВИКОРИСТАННЯ ОБСЦЕНОЛЕКТУ

Завдання 1.1. Ознайомтесь із текстовим уривком, дайте відповіді на запитання та згенеруйте відповідні коментарі.

Багато слів і виразів вважаються табу, наприклад ті, що використовуються для опису сексу, нашого тіла та його функцій, питань релігії та ті, які використовуються для образи інших людей. Це узгоджується з думкою Кристал², згідно якої табуйоване слово або лінгвістичне табу — це будь-які слова, пов'язані зі статевими органами, сексом, надприродним світом, виділеннями людського тіла (екскрементами), релігією, питаннями життя і смерті. Але досить часто мовні табу поширюються на інші аспекти домашнього та соціального життя. Джей (2009) згадує, що існують сотні табуйованих слів і фраз. Знаючи цей факт, користувачам мови дуже необхідно знати типи слів-табу, щоб мати глибоке розуміння перед використанням їх у спілкуванні.

Ningjue (2010)³ формулює п'ять типів слів-табу, а саме лайку, ненормативну лексику, непристойності, епітети та сексуальні домагання. Прокляття, за словами Джея (1992) у його книзі Прокляття в Америці» «...полягає в тому, щоб викликати заподіяння шкоди іншій особі через використання певних слів або фраз» (п.2).

Ningjue (2010) підтримує ідею Джея, стверджуючи: «Лайка — це кидання в когось негативних образливих проклятих слів». Під час лайки і той, хто говорить, і той, хто слухає, розуміють, про що йдеться. Оратор знає, що слова-табу висловлюються, і слухач знає, що мішенню слів-табу є він сам. Приклади лайок: трахни, блін, їж лайно і помри, і я сподіваюся, ти зламаєш собі шию⁴.

²Purba, R. (1998). Linguistic taboo in Simalungun a sociolinguistic study. IKIP Malang.

³Ningjue, Z. (2010). Taboo language on the Internet: An analysis of gender differences in using taboo language. Kristinanstad University. Retrieved from <http://www.diva.portal.org/smash/get/diva2:398136/FULLTEXT01.pdf>

⁴Ningjue, Z. (2010). Taboo language on the Internet: An analysis of gender differences in using taboo language. Kristinanstad University. Retrieved from <http://www.diva.portal.org/smash/get/diva2:398136/FULLTEXT01.pdf>

Ненормативна лексика – це релігійний термін, який зазвичай містить нерелевантні слова, пов'язані з використанням імені Бога чи Божества та інших релігійних термінів. Згідно з Battistella (2005), ненормативна лексика передбачає грубе використання того, що вважається священним. «Діапазон його широкий, від легкої образи/зневаги щодо священного чи прокляття до більш виразного прокляття» (Ningjue, 2010, р.6). Крім того, Джей (1992) пише: «Прикладом нецензурної лексики може бути слово чи фраза, які мають на меті не приниження Бога, релігії чи святих справ, а ґрунтуються більше на незнанні чи байдужості до цих питань»⁵ (р. 3).

Згідно з Баттістеллою⁶ (2005), непристойність – це слова та фрази, які грубо характеризують гендерні анатомічні відмінності або статеву функцію та виділення (продукти фізіологічної екскреції). Джей (1992)⁷ стверджує, що непристойні слова вважаються нецензурними, найбільш образливими і доволі рідко, якщо взагалі, використовуються в громадських ЗМІ. Цими словами є • Holy shit! • Hell! • Son of a bitch! • Motherfucker! • Goddamn! • Fuck! • Blah! • Ouch! • Stupid! • Coward! • Oh Gosh! • Dummy!

Епітети — це різкі слова, які стосуються зовнішнього вигляду, недоліків та інших характеристик людей, яких вважають відсутніми». Епітети — це різні типи образливих висловлювань, наприклад, дурник, лахматий, сука або педик. Зазвичай вони стосуються раси, етнічної приналежності, статі чи сексуальності, але вони також можуть стосуватися зовнішності, інвалідності або інші характеристики (як, наприклад, епітети карлик, gimp, and retard)» (Баттістелла, 2005, с.72). Використання епітетів зазвичай буває обумовлено розчаруванням і гнівом, спрямованими на людей та інші об'єкти. Джей⁸ (2009) також поділяє ту ж ідею, стверджуючи: «Епітети є образливими емоційними версіями окремих слів або фраз, які використовуються для вираження розчарування, гніву чи здивування промовця (Holy shit! Fuck me!)» (с.155).

⁵ Jay, T. (1992). Cursing in America: A Psycholinguistic Study of Dirty Language in the Courts, in the Movies, in the Schoolyards and on the Streets. 273. Retrieved from <http://www.amazon.com/dp/155619451X>

⁶Battistella, E. L. (2005). Bad Language: are some words better than others? New York: Oxford University Press.

⁷Jay, T. (1992). Cursing in America: A Psycholinguistic Study of Dirty Language in the Courts, in the Movies, in the Schoolyards and on the Streets. 273. Retrieved from <http://www.amazon.com/dp/155619451X>

⁸Jay, T. (1992). Cursing in America: A Psycholinguistic Study of Dirty Language in the Courts, in the Movies, in the Schoolyards and on the Streets. 273. Retrieved from <http://www.amazon.com/dp/155619451X>

Серед сексуальних домагань розрізняють словесні та фізичні домагання. Цей тип табуйованих слів має великий негативний вплив на жертву. Джей (2009)⁹ пояснює: «Словесні сексуальні домагання представлені небажаними жартами сексуального характеру; посиленнями на сексуальну поведінку, тіло чи одяг людини; або поширеними образливими сексуальними коментарями. Просте виголошення образливих слів не відповідає умовам сексуальних домагань, так само як і мова, яка не є суворою або достатньо поширеною, щоб створити об'єктивно вороже чи жорстоке середовище, яке розумна людина визнає ворожим чи образливим» (р.82).

Крім того, Джей¹⁰ також стверджує, що сексуальні домагання також пов'язані з посиленнями, які принижують когось на основі статі. Прикладами сексуальних домагань є *kiss my ass, fuck me and a dumb ass woman*. Ці слова є недоречними для використання в соціальній взаємодії.

Хоча табуйовані слова вважаються табу у суспільстві, використання слів-табу також є необхідним у деяких контекстах. Олсен¹¹ (2018) стверджує, що використання слів-табу або лайки можна вважати необхідністю в мові, особливо при вивченні її з соціолінгвістичної точки зору. Це свідчить про те, що крім негативних сторін, слова-табу також мають позитивну сторону. Є багато причин, які спонукають людей використовувати табуйовані слова, і одна з них - це вираження своїх почуттів. «Люди, як свого роду емоційні тварини, мають бажання виражати свої почуття, знімати свій негативний стрес і встановлювати свою ідентичність і статус за допомогою своїх промов»¹². Він стверджує, що використання слів-табу може допомогти їм досягти цієї мети ефективно, оскільки мова є інструментом, яким користуються всі.

Проблемні запитання, практичні завдання та коментарі

1. Е. Батістелла вважає, що обсценолект використовується для профанації сакральної реальності. Поясніть Ваше розуміння цієї думки і висловіть аргументи «за» або «проти» неї.

⁹Jay, T. (1999). Why We Curse. <https://doi.org/10.1075/z.91>

¹⁰Jay, T. (2009a). Do Offensive Words Harm People? *Psychology, Public Policy, and Law*, 15(2), 81–101. <https://doi.org/10.1037/a0015646>; Jay, T. (2009b). The Utility and Ubiquity of Taboo Words. *Perspectives on Psychological Science*. *Perspectives on Psychological Science*, 4(2), 153–161. <https://doi.org/10.1111/j.1745-6924.2009.01115.x>

¹¹Olsen, J. H. (2018). Bachelor Thesis Bachelor 's Programme in Linguistics , 180 credits Creating Verbal Weapons A Sociolinguistic Study on Taboo Words and Acceptance in Social Communities Bachelor Thesis , 15 credits.

¹²Jay, T. (1999). Why We Curse. <https://doi.org/10.1075/z.91>

2. З точки зору теорії обсценоекту, наведіть пояснення можливих причин скандалу пісні HANUMIKE - Дика Дичка: https://www.youtube.com/watch?v=irFen3Vle8A&ab_channel=HANUMIKE
3. Порівняйте особливості обсценоекту в англійській та українській мові, охарактеризуйте подібності та відмінності двох типів обсценоекту.

Завдання 1.2. Ознайомтесь із текстовим уривком, дайте відповіді на запитання та згенеруйте відповідні коментарі

Розуміння розвитку класифікації нецензурної лексики є важливим для того, щоб зрозуміти повне значення будь-яких речень або висловлювань, які вимовляються в рамках цієї «нецензурної лексики» (Andersson and Trudgill in Doyle, 2006)¹³. Джей (1992: 2-9)¹⁴ запропонував систему класифікації «нецензурної мови» (також відомої як брудні слова). Система класифікації включає наступне:

Прокляття: Мета прокляття – завдати шкоди іншим людям, використовуючи певні слова чи фрази, які стосуються божественної сили. Це також визначається як вираження бажання того, щоб нещастя, зло, загибель тощо спіткали людину, групу тощо.

Ненормативна лексика: цей тип слів заснований на релігійних переконаннях. Однак, коли хтось використовує це слово, він/вона використовує його як акт неповаги до Бога, релігії чи сакрального чи іншого незнання цих питань.

Богохульство: хтось використовує це слово, щоб атакувати певну релігію або релігійні переконання. Богохульство також визначається як акт висміювання божественної сутності. Іншими словами, богохульство — це прокляття Бога (Montagu, 2001). Далі це визначається як дія або злочин, пов'язаний зі святотатськими висловлюваннями про Бога чи про священні речі.

Табу: метою табу є придушення поведінки мовця та збереження певної соціальної єдності. Іншими словами, воно використовується для захисту

¹³Doyle, T., M. 2006. "Teaching Bad Language in a Serious and Systematic Manner". Proceedings of the CATESOL State Conference. Retrieved on 10th January 2019, from <http://www.catesol.org/06Doyle.pdf>

¹⁴ Jay, T. (1992). Cursing in America: A Psycholinguistic Study of Dirty Language in the Courts, in the Movies, in the Schoolyards and on the Streets. 273. Retrieved from <http://www.amazon.com/dp/155619451X>

чутливих речей, таких як культурна група або надприродні репресії. Слова-табу позначають те, про що заборонено говорити в певних культурах. Ці слова можуть порушувати шанобливе ставлення до релігій або стосуватися публічних розмов про сексуальну поведінку, про образливі теми, такі як психічні розлади та смерть.

Нецензурність: нецензурні слова вважаються найбільш образливими словами. Непрстойність означає вживання слів, пов'язаних із сексом, аж до інтимних частин людського тіла. Баттістелла (2005) називає непристойними слова чи фрази, які грубо символізують анатомію чи статеві та екскреторні функції, що відрізняють стать. Прикладами непристойності є слова блядь і лайно. «Їбати (Fuck)» — це непристойне слово¹⁵ (Jay, 1996, p. 15).

Вульгарність: вульгарні слова стосуються грубих слів, які часто пов'язані з мовою малоосвічених людей.

Сленг: сленг - це конкретні нестандартні слова, які часто використовуються для внутрішнього спілкування між членами певної субкультурної групи людей, таких як підлітки, музиканти, наркомани.

Епітети: слова або фрази, які зазвичай є короткими, але ефективними для вираження знецінюючих (міноризуючих) почуттів. Люди можуть виголошувати епітети для завдання шкоди собі або іншим. Епітет може стосуватися раси, статі, етнічної приналежності, сексуальності, обмежених можливостей, зовнішнього вигляду людини та інших характеристик (Battistella, 2005)¹⁶. Крім того, Джей (1996) визначив епітет як потужний спалах експресії, спричинений раптовим гнівом або розчаруванням. Такі слова чи фрази, як «нацист», «ліліпут», «відсталий» тощо можна вважати прикладами епітетів.

Образи та прокляття: коли хтось вимовляє образи та образи, він/вона висловлює словесні нападки на інших. Основні випадки образ і проклять, як правило, стосуються етнічних або расових груп або соціального характеру та може призвести до стереотипів чи упереджень. Здебільшого образи пов'язані з неадекватною повагою мовця до інших. Коли ви ображаєте когось, ви атакуєте його, називаючи «сволотою» або «сукою». Це може означати етнічну образу, коли ви називаєте когось «чорним» або «жовтим» (Jay, 1996). Джей пояснив, що сила образи досягається, коли висвітлюються реальні чи вигадані негативні риси жертви. Він додав, що спікеру при цьому бракує поваги до інших. Етнічні образи – це образи на расовому ґрунті. Такі

¹⁵Jay, T. 1996. "What to do when your students talk dirty". University of Virginia: Resource Publicatio

¹⁶ Battistella, E. L. (2005). Bad Language: are some words better than others? New York: Oxford University Press.

терміни, як «фліп» для філіппінців і «мавпа» для темношкірої людини (там само: 1996).

Скатологізми: це відноситься до позначення екскрементів або людських відходів як у продукті, так і в процесі, у певних висловлюваннях.

За словами Пермаді¹⁷ (2017), незважаючи на те, що система класифікації Джея здається досить повною, все ж, важко виявити чіткі відмінності між десятьма запропонованими категоріями. Наприклад, існує невелика диференціація, але все ж плутанина між табу і непристойністю. Табу включає не лише непристойні вирази, а й інші образливі висловлювання, такі як етнічні образи, звертання до надприродних сил тощо. В той же час, непристойність включає певні вирази, які стосуються коїтальних дій та зазвичай дотичні до порнографічних сенсів.

Проблемні запитання, практичні завдання та коментарі

1. Українська дослідниця Л. Ставицька¹⁸ визначає три типи інвективних стратегій різних європейських народів: а) анально-екскрементний (Shit-Scheiss-культура) – Німеччина, Чехія, Англія, Франція; б) сексуально-генітальний (Sex-Fuck-культура) – Росія, Сербія, Хорватія, Болгарія; в) Sacrum-культура – Румунія, Словаччина, Польща. Поясніть можливі культурні чинники інвективних стратегій та типів обсценоектних субкультур в позначених країнах.
2. Охарактеризуйте можливі соціо-культурні чинники приналежності України до однієї з трьох позначених інвективних стратегій та типів обсценоектних субкультур.
3. Опишіть 2 життєві ситуації та контексти використання Вами або кимось з Вашого оточення лайливих слів того чи іншого типу за типологією Джея.

¹⁷Permadi. 2017. "The analysis of swearing uttered by the main character in the Terence Winter's movie; The Wolf of Wall Street". Degree Thesis: State Islamic University of Alauddin Makassar. Retrieved from: <http://repository.uinalauddin.ac.id/8402/1/Permadi.pdf>

¹⁸Ставицька Л. Українська мова без табу. Словник нецензурної лексики та її відповідників. Обсценізми. Евфемізми. Сексуалізми. Київ, «Критика», 2008.-454 с.-с.33.

Завдання 1.3. Ознайомтесь із текстовим уривком, дайте відповіді на запитання та згенеруйте відповідні коментарі щодо можливих чинників та причин лихослів'я.

Гумористичний катарсис. Незважаючи на те, що це табу і не ввічливість, жарти про секс дуже популярні серед людей Imelda Woa Wene, Ouda Teda Epa чоловіки та жінки в Інтернеті¹⁹ (Ningjue, 2010). Згадка про те, що зазвичай заборонено, може досягти гумористичного ефекту. За словами Джея (1999) використання мови табу може бути позитивним, коли воно відбувається в таких обставинах, як жарт і сексуальна спокуса.

Вираження типових щодо характеру емоцій. Психологічний стан є найбільш впливовим чинником у вживанні табуйованих слів. Джей (1999) у своїй книзі «Чому ми проклинаємо: Нейро-психо-соціальна теорія мовлення» пояснює: «Агресивна людина вивчає агресивну лайку і використовує її, щоб виразити свою агресію по відношенню до інших; він/вона сприймає інших на основі того, як інші використовують агресивну мову. Сексуально тривожна людина використовує сексуальну термінологію таким чином, щоб викрити його/її основну тривогу через вагання, вибір слів і уникнення. Сексуально тривожна людина відчуває та інтерпретує сексуальність себе та інших через заборонену мову сексуальності» (с.87).

Крім того, Крістал (у Jay, 1999)²⁰ стверджує, що щоденно існує багато прикладів слів-табу, як правило, з нецензурної лексики або непристойності, які виражають такі емоції, як ненависть, антагонізм, розчарування та здивування. Викладаючи заяву, два експерти вказали, що використовуючи мовні табу через вимовляння заборонених слів, негативні емоції, такі як гнів, незадоволення, депресія, можуть бути дуже полегшені або істотно знижені за інтенсивністю. У цьому контексті ми бачимо, що використання слів-табу може бути як позитивним, так і негативним.

Етнічна ідентичність. Загальновідомо, що мова використовується для конструювання етнічної ідентичності. Терміни «етнічність» і «етнічна ідентичність» складаються з характеристик, які ми вважаємо важливими, коли визначення того, ким є ми та інші, як окремі особи, так і як частина більшої групи. У Сполучених Штатах є дві домінуючі етнічні групи, а саме

¹⁹Ningjue, Z. (2010). Taboo language on the Internet: An analysis of gender differences in using taboo language. Kristinanstad University. Retrieved from <http://www.diva.portal.org/smash/get/diva2:398136/FULLTEXT01.pdf>

²⁰Jay, T. (1999). Why We Curse. <https://doi.org/10.1075/z.91>

чорні та білі англійці. Мілрой (у Macaulay, 2005)²¹ вказує на те, що расова та етнічна приналежність займають важливе місце в американській ідеології. Африканці виділяються своєю мовою під назвою Black English, яка відрізняється від стандартної англійської.

Thomas and Wareing²² (2004) стверджують, що європейські та африканські етнічні групи відрізняються одна від одної не лише тим, звідки вони походять, релігійною вірувань, культурних звичаїв і мови, якою люди розмовляють, а також з точки зору їхніх расових характеристик. За Трудгіллом (2000), зв'язок між мовою та етнічними групами може бути простим зв'язком звичок, посилюється соціальними бар'єрами між групами.

Соціальний клас. Різні соціальні групи використовують різні мовні варіанти, і як досвідчені члени мовленнєвої спільноти ми повинні навчитися відповідно класифікувати мовців²³. Люди, які походять з вищого класу, вважаються ввічливими у використанні мови. На відміну від цього, ті, хто належать до нижчого класу або робітничого класу, схильні використовувати образливі або нецензурні слова у своїй щоденній взаємодії. Люди з нижчого класу зазвичай використовують емоції, щоб говорити, а не думати. Це пояснюється різницею їх соціальних груп, де нижчий клас або робітничий клас складається з неосвічених людей. Грей²⁴ (в Aditia, 2011) має таку саму точку зору, заявляючи, що було б справедливо сказати, що багато носіїв лайливих слова походять від анархістів або нижчого класу, і що вони лайкаються перш за все як спосіб дистанціюватися від основного суспільства та зміцнити свою позицію як члена певних соціальних груп. Наведені вище причини в різній мірі впливають на те, чому люди використовують слова-табу у своїх соціальних взаємодіях.

²¹Macaulay, R. K. S. (2005). Talk that Counts: Age, Gender, and Social Class Differences in Discourse. In *Talk that Counts: Age, Gender, and Social Class Differences in Discourse*. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195173819.001.0001>

²²Thomas, L., & Wareing, S. (2004). Language, Society and Power: An Cursing, Sexual Harassment, Profanity, Obscenity and Epithet... *Journal of Applied Linguistics and Literature*, Vol 5(1), 2020 87 Introduction.

²³Trudgill, P. (1972). Sex, covert prestige and linguistic change in the urban British English of Norwich. *Language in Society*, 1(2), 179–195. <https://doi.org/10.1017/S0047404500000488>
Trudgill, P. (2000). *Sociolinguistics: An Introduction to Language and Society*. Penguin Books, 243. <https://doi.org/10.2307/326846>
Yule, G. (2014). *The Study of Language* (5th ed.). Retrieved from http://bibliotecavirtual.unad.edu.co:2048/login?user=proveedor&pass=danue0a0&url=http://bibliotecavirtual.unad.edu.co:2051/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=387929&lang=es&site=edslive&ebv=EK&ppid=Page-__-42

²⁴Aditia, H. (2011). an Analysis of Taboo Word and Swear Word in Dustin Lee Abraham ' S How High Movie Letters and Humanities Faculty State Islamic University " Syarif Hidayatullah ." Retrieved from http://repository.uinjkt.ac.id/dspace/bitstream/123456789/4861/1/H_ENDRI_ADITIA-FAH.PDF

Проблемні запитання, практичні завдання та коментарі

1. Послугуючись додатковими джерелами, охарактеризуйте чинники використання лихослів'я (лайки), не представлені у наведеному вище списку. Визначте ті з них, які Ви вважаєте найбільш впливовими щодо себе в аспекті послуговування обсценоектом та наведіть відповідні пояснення.
2. Поясніть можливі чинники підвищення частотності послуговування обсценоектом в період війни як серед військових, так і цивільного населення чоловічої статі та цензурний опір жіноцтва в Україні щодо використання лайки.
3. Прокоментуйте коректність точки зору, згідно якої однією з соціокультурних відмінностей українців порівняно з росіянами як стороною армії держави-агресора є уникнення у вживанні лихослів'я. Чи підтверджується ця точка зору Вашим досвідом та особистими спостереженнями? Аргументуйте її правильність або неправильність.

БЛОК 2. ЕМПІРИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБСЦЕНОЛЕКТУ

II. МЕТОДОЛОГІЯ²⁵

A. Учасники

Для проведення дослідження випадковим чином було відібрано 20 дорослих жінок і 20 дорослих чоловіків, чії професії в парах були схожими. Тобто було, наприклад, два інженери-механіки, одна жінка, а інший чоловік. Усі учасники були віком від 20 до 45 років. Крім того, це дослідження проводилося в Занджані та учасниках усі вони були двомовними та вільно розмовляли перською та турецькою мовами.

Професії учасників можна назвати наступним чином: вчитель початкової школи, вчитель середньої школи, інженер-електрик, студент університету на рівні М.А., викладач університету, водій таксі, стоматолог, спеціаліст, медсестра, продавець, бізнесмен, кухар, робітник, архітектор, юрист, дизайнер, перекладач, перукар, банківський службовець. Отже, дослідник намагався відібрати учасників із різною соціальною ідентичністю, щоб дійти точного висновку про взаємозв'язок між соціальною ідентичністю

²⁵Укладено на основі: Hashamdar, M. Social Identity and Use of Taboo Words in Angry Mood: A Gender Study. Theory and Practice in Language Studies, Vol. 8, No. 6, pp. 623-628, June 2018 DOI: <http://dx.doi.org/10.17507/tpls.0806.11>

чоловіків і жінок і використанням ними табуйованих слів, коли вони відчувають гнів.

Е. Питання дослідження

Питання, які ставилися в цьому дослідженні респондентам, були наступними:

1. Чи існує якийсь зв'язок між соціальною ідентичністю та використанням табуйованих слів серед дорослих жінок і чоловіків, коли вони відчувають гнів?
2. Чи є якась різниця в частотності вживання слів-табу особами жіночої статі, які мають вищу освіту, і тими, хто її не має, коли вони перебувають у сердитому настрої?
3. Чи є якась різниця в частотності вживання слів-табу особами чоловічої статі, які мають вищу освіту, і тими, хто її не має, коли вони перебувають в сердитому настрої?

В. Інструменти

Дослідниця використовувала свій мобільний телефон, щоб записувати голоси учасників, коли вони розмовляли гнівно в різних випадках. Учасникам не роздавали жодних документів чи анкет. Їх навіть не повідомили про сам факт дослідження або про запис їхніх голосів. Звичайно, дослідник був сповнений рішучості не використовувати та не згадувати імена учасників заради їх конфіденційності; тому протягом усієї процедури дослідження цих учасників позначали цифрами та літерами. Наприклад, учасник № 1А був викладачем університету та учасником номер 1В був викладачем університету. Літеру А враховували для всіх учасниць, а букву Б для учасників-чоловіків. Після збору записаних даних дослідник зробив транскрипцію вимовлених речень.

Потім дослідник підраховував табуйовані слова та обчислив відсоток використання табуйованих слів для кожного окремого учасника; і нарешті результати порівняли.

С. ПРОЦЕДУРА

Спочатку дослідник випадковим чином відібрав 20 учасників жіночої та чоловічої статі, чия професія або соціальна ідентичність були схожими в парах. Потім дослідник записав голоси учасників, коли вони були в сердитому настрої. Після збору записаних даних дослідник зробив транскрипцію перших п'ятдесяти слів, використаних кожним учасником по порядку, детально їх аналізуючи та порівнюючи. Потім було підраховано кількість слів-табу, які вживав кожен учасник/учасниця.

Нарешті, відсоток використання слів-табу для кожного учасника/учасниці був обчислений і порівняний з іншими. Дослідник хотів побачити, чи є якісь відмінності в кількості табуйованих слів, які вживають особи чоловічої та жіночої статі в різних категоріях соціальної ідентичності та різного рівня освіти, коли вони перебувають у гнівному настрої.

III. РЕЗУЛЬТАТИ

Після запису та транскрибування голосів учасників, слова-табу, які використовував кожен учасник у перших п'ятдесяти сказаних ними словах, були підрахованими та записаними. Слід зазначити, що дослідник слідував даним дослідження Річардс і Шмідт (2010), а також Трудгілл (2000), де автори пропонують визначення мови табу, щоб провести дослідження. Тобто всі слова та вирази, які були образливими чи незручними та які не заохочувалися до публічного вживання, вважаються мовою табу.

У таблиці 1 наведено результати дослідження.

Таблиця 1.

Учасники	Відсоток табуйованих слів	
	Чоловіки	Жінки
вчитель початкових класів	12%	18%
вчитель середньої школи	8%	18%
інженер-електрик	4%	10%
студенти-магістри	28%	28%
доктор філософії кандидат	12%	6%
викладач університету	6%	8%
водій таксі	36%	30%
стоматолог	6%	10%
спеціаліст	6%	8%
медсестра	22%	36%
крамар	22%	28%
бізнесмен	16%	30%
кухар	28%	36%

робітник	24%	55%
архітектор	8%	8%
адвокат	6%	8%
дизайнер	8%	12%
перекладач	6%	10%
перукар/барбер	14%	7%
банківський службовець	4%	7%

Таблиця 1 демонструє три різні факти:

1. Як чоловіки, так і жінки з різними соціальними ідентичностями вживають заборонені слова, коли перебувають у сердитому настрої.
2. Коли чоловіки, у різних категоріях соціальної ідентичності, зляться, вони здебільшого вживають більше табуйованих слів, ніж жінки (жінки=13,8%; чоловіки=18,65%).
3. Приділяючи пильну увагу кожній категорії соціальної ідентичності, ми приходимо до висновку, що в більшості випадків (також є кілька винятків) учасник-чоловік використовує більше табуйованих слів, ніж учасник-жінка.

Дані показали також відмінності між використанням мови табу серед учасників (у сердитому настрої), які мали вищу освіту, і тих, хто не мав. При цьому було з'ясовано наступне:

1. Учасники-чоловіки в обох групах, хоча й розлучені, вживають більше слів-табу, ніж учасники-жінки (жінки: 20% і 9,66%; чоловіки: 27% і 13,03%)
2. Порівнюючи жінок-учасниць в обох групах, дослідники помітили, що жінки-учасниці з вищою освітою вживають менше табуйованих слів, ніж ті, хто не мав вищої освіти, навіть якщо вони перебували в сердитому настрої (20% і 9,66%).
3. Порівнюючи учасників-чоловіків в обох групах, дослідники помітили, що учасники-чоловіки з вищою освітою вживають менше слів-табу, ніж ті, хто не має вищої освіти, навіть якщо вони перебували у лютому настрої (27% та 13,03%).

Підсумовуючи, результати цього дослідження підтверджують, що і чоловіки, і жінки вживають табуйовану мову, коли перебувають у сердитому настрої. Але, як і очікувалося, відсоток використання мови табу у чоловіків набагато більший, ніж у жінок. З іншого боку, розділивши учасників на дві групи:

тих, хто має вищу освіту, і тих, хто не має вищої освіти, дослідники дійшли до висновку, що як чоловіки, так і жінки з вищою освітою вживають менше табуйованих слів, аніж ті, хто не має вищої освіти.

IV. ДИСКУСІЯ

Поточне дослідження було розроблено, щоб дослідити взаємозв'язок між соціальною ідентичністю та використанням табуйованої мови особами чоловічої та жіночої статі, коли вони розгнівані. Іншими словами, це дослідження було спрямоване на кількісну оцінку використання слів-табу чоловіками та жінками, коли вони перебувають у сердитому настрої. Під мовою табу дослідник має на увазі використання образ, лайливих слів, принизливих слів, прокльонів, сленгу, брудних слів тощо, які вважаються образливими чи шокуючими та не рекомендовані для публічного використання.

Питання дослідження спершу зосереджуються на зв'язку між соціальною ідентичністю та кількістю табуйованих слів, які вживають особи чоловічої та жіночої статі, коли відчувають гнів; по-друге, відбувається фокусування на кількісній різниці між використанням табуйованих слів персонажами жіночої статі, які мають університетський диплом, і тими, хто його не має, коли вони перебувають у сердитому настрої; і по-третє, йдеться про дослідження різниці в частоті слів-табу, які вживають чоловіки, які мають університетський диплом, і ті, хто його не має, коли вони злі. Результати дослідження показали, що в сердитому настрої чоловіки з різними ідентичностями вживають більше слів-табу, аніж жінки. Крім того, результати чітко показали, що учасники з вищою освітою вживають менше табуйованих слів, аніж ті, хто не має вищої освіти, навіть коли відчувають злість.

Таким чином, результати цього дослідження доводять помітний зв'язок між соціальною ідентичністю та використанням слів-табу навіть у сердитому настрої. Було проведено декілька досліджень щодо відмінностей між використанням табуйованих слів у чоловіків і жінок, але є декілька досліджень про вплив освіти на використання табуйованих слів розлюченими людьми.

Результат цього дослідження узгоджується з дослідженням Коутса (2004), яке показало, що жінки використовують менше табуйованих слів, аніж чоловіки. Коутс зазначив, що жінки в розмові більш ввічливі, непрямі та готові до співпраці; з іншого боку, чоловіки більш неввічливі, прямі та змагальні. Висновок у цьому дослідженні також узгоджувався зі Спірсом (1992), який довів, що використання мови табу є особливістю чоловіків, а не жінок.

Згідно з поточним дослідженням, Trudgill (1974) і Lakoff (1975) також стверджували, що жінки використовують більш офіційну мову та ввічливі форми, ніж чоловіки (цитовано за Stapleton, 2003). З іншого боку, Степлтон (2003), Бароні та Д'Урсо (1984), Романі (1984), Спендер (1980), Кросбі та Найквіст (1977), Лакофф (1973), Тругілл (1972) та Мілвард (1937).) також стверджували, що чоловіки вживають лайливі слова помітно частіше, ніж жінки; іншими словами, жінки більше турбуються про ввічливість, ніж чоловіки.

Висновок у цьому дослідженні суперечить дослідженню Ріша (1987) щодо використання слів-табу чоловіками та жінками, яке надає контрдокази на основі даних, отриманих у Сполучених Штатах. Де Клерк (1992) також провів дослідження в Південній Африці та рішуче підтримав висновки Ріша та «кинув виклик припущенню, що жінки дотримуються стандартної мови» (Де Клерк, 1992). Дослідження Де Клерк відкинуло ідею, що чоловіки вживають більше табуованих слів, аніж жінки.

Проблемні запитання, практичні завдання та коментарі

1. Наведіть можливі пояснення вищої частотності вживання табуованої лексики чоловіками порівняно з жінками в наведеному фрагменті емпіричного дослідження.
2. Наведіть можливі пояснення нижчої частотності вживання табуованої лексики чоловіками/жінками з вищою освітою порівняно з чоловіками/жінками без такої освіти.
3. Прокоментуйте альтернативні дані емпіричних досліджень Ріша та де Клерка, наведені вище, щодо використання лайливої лексики чоловіками та жінками в США та Південній Африці. Чи узгоджуються ці дані з Вашим особистим досвідом та спостереженнями за чоловіками та жінками в неpubлічному (заштунковому) просторі? Наведіть описи та приклади.

ПРАКТИКУМ 3.

ОСНОВИ ДИСКУРС-АНАЛІЗУ ТА ДИСКУРСОЛОГІЇ

БЛОК 1. ОЦІНКА ДИСКУРСУ В СТРУКТУРАЛІСТСЬКИХ БІНАРНИХ ОПОЗИЦІЯХ

Завдання 1.1. Ознайомтесь із текстовим уривком, дайте відповіді на запитання та згенеруйте відповідні коментарі.

Якими ж є найважливіші критерійні ознаки особливостей дискурсу в структурі мовної ситуації, що визначають як її форму, так і зміст вербальної події, яка відбувається в цій ситуації? Назвемо основні типи цих відносин, яких буде визначено чотири. Спочатку спробуємо визначити відносини між учасниками ситуації мовного спілкування: як вони сприймають одне одного? На це питання можна давати різні відповіді, проте, для нас важливими є в основному два наступні шляхи.

Перший: чи сприймають партнери зі спілкування одне одного як цінність? Чи виділяють вони один одного "на фоні" оточення, чи адресат (співрозмовник) залишається для того, хто говорить, тільки одним з "предметів" зовнішнього світу? Наявність чи відсутність такого внутрішнього ціннісного ставлення між учасниками риторичної ситуації є першою ознакою оцінки дискурсу. **Отже, перша бінарна опозиція оцінки дискурсу – суб'єктність/об'єктність.**

Друга відповідь на це питання: наскільки важливою є для учасників мовної ситуації — партнерів зі спілкування — ієрархія між ними? Чи бачать вони одне в одному насамперед різних за статусом членів соціуму, чи ці ієрархічні відносини їх взагалі не хвилюють, тобто, вони є для них нерелевантними, а істотними особливостями є тема та зміст комунікації. Наявність або відсутність значущості таких ієрархічних відносин між учасниками мовної ситуації, їх сфокусованість на статусах відносин/темі комунікації є другою критерійною ознакою оцінки дискурсу. **Отже, друга бінарна опозиція оцінки дискурсу – суб'єкто-центрованість/предмето (темо) центрованість.**

Третім оцінним критерієм щодо оцінки дискурсу може бути відповідь на запитання: як бачать учасники ситуації процес та результати спілкування? Це питання стосується вже не лише наявних цінностей, не лише існуючого статусу та ієрархії, але й цілей партнерів. Історія риторики та аналіз мовної поведінки сучасної людини демонструють, що однією з найважливіших та загальних характеристик цільових настанов людей у мовному спілкуванні та самого процесу такого спілкування є ступінь

агональності партнерів. Слово *агональність* (від грец. «агон» — боротьба) охоплює і агресивність з її різними та різноманітними проявами.

Що саме утворює мету спілкування, яким бачать партнери його результат — *а) як перемогу та самоствердження у ході спілкування-боротьби* чи як *б) гармонізацію відносин у "пошуках консенсусу"*? Ось що потрібно визначити, щоб встановити третю ознаку дискурсу. *Агональний риторичний дискурс* протистоїть *гармонізуючому риторичному дискурсу*. **Отже, третя бінарна опозиція оцінки дискурсу – агональність/консенсуальність.**

Четвертою критерійною опозицією оцінки дискурсу є ставлення у структурі риторичної ситуації тих, хто говорить, до промови та її предмету.

З усіх можливих типів таких відносин виділимо найбільш загальні і, відповідно, найважливіші для риторичної ситуації та типу дискурсу. Йдеться про відносини між мовою і істиною, про відповідність вербальної і невербальної складової реальному (фактичному) стану справ, реальній дійсності — онтології. Тут можливим є або відношення онтологічне, тобто, фундоване на визнанні цінності істинності мови, її "правдивості", або відношення релятивістське, коли істина і правдивість зовсім не сприймаються як умови повноцінної, а тим паче, якісної мови; наявність чи відсутність істиннісного ставлення до предмета мови. **Отже, четверта бінарна опозиція оцінки дискурсу – онтологічність/релятивність.**

Отже, ми назвали чотири основні ознаки, важливих для визначення типу дискурсу. Кожна із цих чотирьох ознак містить дві протилежності. Використовуючи термінологію лінгвістики та культурології, можна назвати ці парні протилежності *бінарними опозиціями*.

Проблемні запитання, практичні завдання та коментарі

1. Наведіть приклади з досвіду Ваших мікрокомунікацій, в яких був би наявним тип дискурсу, що відповідає першій бінарній опозиції (суб'єктність/об'єктність). Опишіть ознаки, за якими можна визначити суб'єктність або об'єктність спілкування наведеного прикладу, наведіть відповідні докази.
2. Наведіть приклади з досвіду Ваших мікрокомунікацій, в яких був би наявним тип дискурсу, що відповідає другій бінарній опозиції (суб'єкто-центрованість/предмето (темо) центрованість). Опишіть

ознаки, за якими можна визначити суб'єктність або об'єктність спілкування наведеного прикладу, наведіть відповідні докази.

3. Наведіть приклади з досвіду Ваших мікрокомунікацій, в яких був би наявним тип дискурсу, що відповідає третій бінарній опозиції (агональність/консенсуальність). Опишіть ознаки, за якими можна визначити суб'єктність або об'єктність спілкування наведеного прикладу, наведіть відповідні докази.
4. Наведіть приклади з досвіду Ваших мікрокомунікацій, в яких був би наявним тип дискурсу, що відповідає третій четвертій бінарній опозиції (онтологічність/релятивність). Опишіть ознаки, за якими можна визначити суб'єктність або об'єктність спілкування наведеного прикладу, наведіть відповідні докази.

Завдання 1.2. Ознайомтесь із текстовим уривком, дайте відповіді на запитання, виконайте практичні завдання та згенеруйте відповідні коментарі

Отже, опозицій оцінки дискурсу у нас чотири, а всього ознак для типології дискурсу вийшло вісім. Тепер розглянемо докладніше кожен із чотирьох опозицій, що містять ознаки того чи іншого типу дискурсу

Перша бінарна опозиція оцінки дискурсу – суб'єктність/об'єктність.

Отже, перше, що можна помітити: уявлення людей про хорошу мову і правильну мовну поведінку пов'язані з тим, яким *Homo sapiens* — *Homo eloquens* — людина, що говорить, — бачить свого партнера зі спілкування — принципово таким самим, як вона сама, - живою, такою, що відчуває, активним і діяльним суб'єктом, - або якоюсь судиною, яку потрібно наповнити, якоюсь *tabula rasa* — чистим листом, який треба списати, якимось об'єктом, яким можна і необхідно маніпулювати.

Традиційно перший різновид такого ставлення і поводження людини, її дискурсування з партнером по спілкуванню — суб'єкт-суб'єктний, симетричний — називають ставленням діалогічним. Так у психології, у педагогіці, у лінгвістиці, у комунікативістиці, взагалі в науках соціо-гуманітарного кола позначають мовну поведінку людини у спілкуванні, яка характеризується визнанням рівності та симетрії.

Другий тип такого ставлення - суб'єкт-об'єктний - традиційно називають монологічним. Це не випадково. Справді, нерідко буває саме так, що симетричні суб'єкт-суб'єктні відносини реалізуються у спілкуванні у мовленнєвих формах діалогу, тоді як асиметричні суб'єкт-об'єктні — у формах монологічних. Справді, якби, наприклад, Сократ бачив у своїх учнях (та й супротивниках і опонентах) якусь порожню посудину чи "приймач інформації", навряд чи стали б взагалі можливими його розмови з ними, навряд чи взагалі їм було б відкрито діалог як метод пізнання та спілкування. Але Сократ зробив це велике відкриття: він подивився на людину, з якою розмовляв, зовсім інакше, аніж це було прийнято раніше: він побачив в іншому себе самого, або побачив себе самого як іншого, і перетворив цього іншого на співрозмовника. Так і розпочався діалог, так виникла справжня розмова. Нове полягало в тому, що Сократ та його оточення змогли усвідомити цей погляд на людину, а не просто відчуті її або використовувати у спілкуванні.

Софісти ж насправді не вміли розмовляти. Вони не могли, як каже Сократ у діалозі "Протагор", "коротко ставити питання, уважно вислуховувати відповідь і на питання коротко відповідати, розмовляючи". Не могли тому, що не вважали за потрібне. Їхнє ставлення до співрозмовника було таким, що воно вимагало від того, хто говорить "довгими промовами" монологів. Чому? Тому, що внутрішній світ адресата і адресат цікавили софістів передусім як пасивний об'єкт маніпуляцій із боку оратора, об'єкт впливу. Однак має бути цілком зрозумілим, що монолог і діалог як форми мови могли і можуть вживатися за обох різновидів відносин партнерів одне до одного. Просто кожна з цих форм мови є більш характерною для відповідного саме їй типу дискурсу.

Наведемо приклад. Згадайте, що найчастіше відбувається у нашому мовному середовищі, у сучасній нам побутовій комунікації (в контактному міжособовому спілкуванні або ж на телебаченні у соцмережах і т.п.), коли люди сперечаються. Як правило, мета кожного учасника спору все ж таки полягає не стільки в тому, щоб з'ясувати позицію партнера, а, насамперед, у тому, щоб "захопити слово" і якомога повніше висловити і довести свою власну позицію. Коротше, замість того, щоб ставити запитання та відповідати на них (діалог) ми прагнемо "вимовити мову" - монолог. Це не виходить, тому що "монологічний виклад" своєї позиції - мета кожного учасника, і одночасно реалізувати таку мету всім неможливо. Починається боротьба за владу — боротьба за право голосу, боротьба за свій монолог... Справа нерідко сягає трохи не фізичної бійки.

Отже, перший тип відносин між партнерами у двох його різновидах - суб'єкт-суб'єктний (S-S), симетричний, або суб'єкт-об'єктний (S-O),

асиметричний, які ми назвемо монологічним або діалогічним за змістом, а не за формою: адже мовні форми монологу і діалогу можуть з'являтися в кожному з різновидів, хоча "за змістом" вже пов'язані з відповідним, "своїм" різновидом відносин.

Друга бінарна опозиція оцінки дискурсу – суб'єкто-центрованість/предмето (темо) центрованість.

Друге, що привертає увагу, — те, що у різних культурах у мовному спілкуванні та мовних формах по-різному й в різній мірі відбивається значущість соціальної ієрархії учасників. У одних культурах мова взагалі представляє передусім засіб придушення партнера і домінувати над ним. Цю культурну парадигму висловив Ролан Барт: "Говорити зовсім не означає вступати в комунікативний акт, як нерідко вважають. Це насамперед означає підкоряти собі співрозмовника". Отже, мова як влада і як спосіб досягнення влади, встановлення ієрархії — ось головне в тій культурі мови і думки, про яку говорить Р. Барт.

Однак розуміння мови як механізму завоювання та утримання влади зовсім не є неминучим та виключним. Є культури і є спільноти, є також цілком певні сфери мовного спілкування, наприклад, поезія в широкому значенні цього слова, в яких є прийнятим цілком протилежний за цією ознакою мовний ідеал - ідеал соціальної рівності в мові. Типи дискурсу, які мають такі протилежні ознаки ставлення до ієрархії у спілкуванні, назвемо **суб'єкто-центрованими/предмето (темо) центрованими**.

Третя бінарна опозиція оцінки дискурсу – агональність/консенсуальність

Зазначена бінарна опозиція дає можливість оцінки дискурсу як *мови гармонізації відносин* або *мови як засобу завоювання і тримання влади*. Розглянемо тепер третій тип дискурсивної опозиції, суттєвий для опису і аналізу дискурсу. Третє, що також є очевидним під час аналізу риторичного матеріалу (як теоретичних риторичних ідей, і риторичної практики), — те, що було описано древніми еллінами: мова може бути зрозумілою і здійсненою як боротьба, причому боротьба і перемога утворюють головну мету спілкування. Але може розумітися і реалізовувати також як спільний рух до істини, як відносини гармонізації, примирення, пошуків консенсусу. "Військову" модель спілкування назвемо агональною, а "мирну" - гармонізуючою. Протилежні характеристики дискурсу – агональність чи консенсуальність – утворюватимуть третю бінарну опозицію.

Четверта бінарна опозиція оцінки дискурсу – онтологічність/релятивність

Нарешті, четверта пара ознак визначення типу дискурсу пов'язані з уявленням мовної спільноти загалом (і навіть окремих соціальних груп усередині суспільства та/або спільної зокрема) щодо того, яким має бути ставлення мови до істини, до онтології. Тут можливим є протиставлення: цінність істинності мови як ознака риторичного ідеалу назвемо онтологічною ознакою (так у Сократа, Платона), а протилежна ознака — смисловий та моральний релятивізм — назвемо ознакою релятивною, релятивістською.

Ця пара протилежних ознак риторичного ідеалу буде цікавити нас насамперед у зв'язку з проблемами мови та політики. Політична мова не просто фіксує онтологію, що існує презентацію цієї онтології, причому представляє її відповідно до цілей "завоювання та утримання влади".

Проблемні запитання, практичні завдання та коментарі

1. Дайте оцінку за чотирма типами бінарних опозицій і вісім'ю типами дискурсу промови Л. Остіна (додаток 1 до практикуму). При визначенні вкажіть смислові блоки, які, на Вашу думку, відповідають тій чи іншій бінарній опозиції та тому чи іншому типу дискурсу.
2. Дайте оцінку за чотирма типами бінарних опозицій і вісім'ю типами дискурсу промови Б. Брінк (додаток 2 до практикуму). При визначенні вкажіть смислові блоки, які, на Вашу думку, відповідають тій чи іншій бінарній опозиції та тому чи іншому типу дискурсу.
3. Дайте оцінку за чотирма типами бінарних опозицій і вісім'ю типами дискурсу промови Д. Кенеді (додаток 3 до практикуму). При визначенні вкажіть смислові блоки, які, на Вашу думку, відповідають тій чи іншій бінарній опозиції та тому чи іншому типу дискурсу.

БЛОК 2. АНАЛІЗ ПУБЛІЧНОГО ДИСКУРСУ В ПОЛІТИЧНИХ ПРОМОВАХ ОКРЕМИХ ЛІДЕРІВ

Завдання 2.1. Охарактеризуйте риторичний ідеал (тип дискурсу) двох українських президентів – Петра Порошенка і Володимира Зеленського. Для цього заповніть наведену нижче таблицю відповідними характеристиками.

Президент/тип дискурсу	П.Порошенко	В.Зеленський
Монологічність/діалогічність		
Ієрархічність/гетерархічність		
Агональність/гармонізованість		
Онтологічність/релятивність		

Заповнивши таблицю, напишіть коротке обґрунтування (по 1 стор. Для кожного президента) на предмет вибору вами тієї чи іншої характеристики дискурсу

Завдання 2.2. Дайте оцінку дискурсу В. Чорновола в його промові перед Верховною Радою України за посиланням, оцінивши її відповідно до чотирьох типів бінарних опозицій та 8 типів дискурсу: https://www.youtube.com/watch?v=hWs9rNr6arI&t=26s&ab_channel=%D0%9C%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%A2%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%82%D1%8E%D0%BA

Завдання 2.3. Скориставшись матеріалами, викладеними в лекціях 3-4 (ТОТАЛІТАРНИЙ ДИСКУРС), проаналізуйте лінгвістичні особливості тоталітарного дискурсу в відеозаписі прес-конференції О. Лукашенка.

Для здійснення аналізу скористайтеся схемою, викладеною в таблиці

Лінгвістична категорія	Зміст	Лінгвістичні фігури і фрейми
Образ влади		
Образ опозиції		
Образ союзників		
Образ зовнішніх ворогів		
Сценарії розвитку політичних подій		

На основі проведеного аналізу зробіть висновок щодо приналежності тоталітарного дискурсу Лукашенка до ліворадикального або націократичного типу.

Завдання 2.4. Скориставшись відеоматеріалами дебатів Д. Трампа та К. Харріс, визначте тип дискурсу всіх учасників, включаючи ведучих: націонал-радикальний, комуністичний (соціалістичний), соціал-демократичний, соціал-ліберальний.

При визначенні типу дискурсу кожного з учасників, прийміть до уваги ключові складники дискурсу, а саме: 1) ідеологічні постулати (прихована частина дискурсу), 2) ключові теми учасника дебатів, які вказують на той чи інший тип дискурсу; 3) застосовувані учасником дебатів теоретичні аргументи та контраргументи, які вказують на тип дискурсу; 4) риторичні фрейми та фігури мови, які відмарковують той чи інший тип дискурсу.

Дональд Трамп

ідеологічні постулати	ключові теми	застосовувані учасником дебатів теоретичні аргументи та контраргументи	риторичні фрейми та фігури мови

Камала Харріс

ідеологічні постулати	ключові теми	застосовувані учасником дебатів теоретичні аргументи та контраргументи	риторичні фрейми та фігури мови

Ведучий

ідеологічні постулати	ключові теми	застосовувані учасником дебатів теоретичні аргументи та	риторичні фрейми та фігури мови

		контраргументи	

Завдання 2.5. Прочитавши «Декларацію почуттів» (1848), напишіть коротке есе (до 5 сторінок), послуговуючись наступним планом

1. Як розуміється в декларації патріархальна тиранія і чи є ви згодними/незгодними з її оцінкою? Наведіть аргументи «за» і «проти»
2. Чи зберігається, на вашу думку, окреслена в документі чоловіча узурпація влади в сучасній Україні? Відповідь обґрунтуйте посиланням на відомі для вас приклади.
3. В чому полягає розуміння чоловіками релігії і на яких підставах воно може бути спростованим? Чи погоджуєтесь ви із підставами спростування чоловічого релігійного розуміння, представленими в документі, і якщо так/ні, то в чому саме?

Завдання 2.6. Визначте тип феміністичного дискурсу ведучої в наступному відеоматеріалі. До якого типу є наближеним її феміністичний дискурс: ліберального, анархічного, ліворадикального? Аргументуйте Вашу відповідь, посилаючись на висловлювання ведучої та здійснивши їх власне тлумачення із використанням лекційного матеріалу.

Посилання на відео:

https://www.youtube.com/watch?v=9TO8Z7Ya5vs&ab_channel=%D0%97%D0%92%D0%81%D0%97%D0%94%D0%AB%D0%9B%D0%9E%D0%93%D0%9E%D0%A1%D0%90

ДОДАТОК 1.

**As Delivered by Secretary of Defense Lloyd J. Austin III
Diplomatic Academy of Ukraine, Kyiv, Ukraine
October 21, 2024**

Well, good afternoon.

Thanks for welcoming me back to Kyiv, and to this proud academy.

Director Nadolenko, I'm very grateful for those generous words.

And speaking of outstanding diplomats: All Americans should be proud of our tireless and fearless ambassador, Bridget Brink. Ambassador, thanks for doing tremendous work.

[Applause]

Let me also thank my good friend, Minister Umerov. Rustem, thanks for that very kind introduction and for your tremendous service to your country.

Ladies and gentlemen, it's a great honor to be here with you today.

I'd like to talk today about Ukraine's just war of self-defense, and the road ahead.

And I'd like to start by echoing the words of President Kennedy in his historic 1963 speech in Berlin.

There are some who say that they don't understand — or say they don't understand — what is at stake between the free world and an aggressive tyrant like Putin.

And I say to them: Let them come to Kyiv.

There are some who say that both sides are to blame for Putin's war of aggression.

Let them come to Kyiv.

There are some who blur the lines between aggressor and victim.

Let them come to Kyiv.

There are some who deny that the Kremlin targets Ukrainian civilians.

Let them come to Kyiv.

There are some who say that Ukraine isn't a real nation.

Let them come to Kyiv.

And finally, there are some who claim that Ukraine lacks the courage to prevail.

Let them come to Kyiv.

Ladies and gentlemen, let us never forget how this war began.

For years, Putin had harassed and assaulted the independent nation-state of Ukraine. On February 24, 2022, Putin crossed the line into an all-out invasion. And the Kremlin started the largest war in Europe since World War II.

Now, Putin's war of choice poses fundamental questions to every government and every person who seeks a decent and secure world.

And so I ask today: Do rules matter?

Do rights matter?

Does sovereignty matter?

I believe that they do.

President Biden believes that they do.

And every free citizen of Ukraine believes that they do.

When the largest military in Europe becomes a force of aggression, the whole continent feels the shock.

When a permanent member of the U.N. Security Council tries to deny self-rule to more than 40 million people, the whole world feels the blow.

And when a dictator puts his imperial fantasies ahead of the rights of a free people, the whole international system feels the outrage.

And so that's why nations of goodwill from every corner of the planet have seen and have risen to Ukraine's defense. And that's why the United States and our allies and partners have proudly become the arsenal of Ukrainian democracy.

America's values call us to stand by a peaceful democracy fighting for its life. And America's security demands that we stand up to Putin's aggression.

America's security demands that we stand up to Putin's aggression.

Ukraine matters to U.S. security for four blunt reasons.

Putin's war threatens European security.

Putin's war challenges our NATO allies.

Putin's war attacks our shared values.

And Putin's war is a frontal assault on the rules-based international order that keeps us all safe.

Now, this invasion hasn't gone the way that the Kremlin planned. After 970 days of war, Putin has not achieved one single strategic objective.

Not one.

President Zelenskyy didn't flee. Kyiv didn't fall. And Ukraine didn't fold.

Instead, Russia has paid a staggering price for Putin's imperial folly.

Russian forces have suffered hundreds of thousands of casualties since February 2022. According to the Center for Strategic and International Studies, Russian losses in just the first year of Putin's war were more than Moscow's losses in all of its conflicts since World War II—combined.

And Russia has had to dig so deep into its Soviet stockpiles that it's attacking Ukraine with tanks from the time of World War II.

And Russia has squandered more than 200 billion dollars to sustain its invasion. And Russia has given up untold billions of dollars more in previously anticipated economic growth.

Now, Ukraine has suffered terribly at Putin's hands.

Since February 2022, according to the U.N., Russian forces have killed more than 11,000 Ukrainian civilians in verified civilian casualty incidents. And that includes more than 600 children.

The U.N. says that Putin's forces have bombed more than 250 Ukrainian schools and hospitals. And they've wrecked treasured sites of Ukrainian history, culture, and memory.

But the Kremlin's malice has not broken Ukraine's spirit. Ukraine stands unbowed — and strengthened.

You know, your fight began with soldiers setting tank ambushes on the streets of Kyiv, and with ordinary citizens making Molotov cocktails to defend their homes.

And it continues today with a battle-tested Ukrainian military and security forces — and a roaring Ukrainian defense industrial base.

Ukrainian factories are now pumping out some of the best UAVs in the world, and experienced Ukrainian air defenders are protecting their forces and their families.

And your soldiers have shown incredible skill. Your frontline defenders have shown heroic resolve. And your citizens have shown stunning courage.

Ukraine's resistance is powered by the emergency workers who rush to the scene; and by the energy workers who race to fix the damage of the Kremlin's attacks; by the doctors who risk their own lives to save the wounded; by the nurses who provide comfort in hours of anguish; and by the clergy who tend to suffering souls; by the teachers who keep Ukraine's schools open; and by the parents and grandparents who fight every day to keep their children safe and give them a future of peace.

So your admirers around the world are studying the Ukrainian way of resistance. And we strongly encourage the reforms that Ukraine has launched to help realize its people's hopes of joining the European Union and NATO.

Ukraine's defenders have brought inspiration to the world — and glory to Ukraine.

Slava Ukraini!

[Audience responds in Ukrainian]

Yet this struggle imposes obligations on us all. As President Biden told the U.N. General Assembly in September, “Our test is to make sure that the forces holding us together are stronger than the forces that are pulling us apart.”

And make no mistake. The outcome of Ukraine’s fight for freedom will help set the trajectory for global security in the 21st century.

Europe’s future is on the line.

NATO’s strength is on the line.

And America’s security is on the line.

So the U.S. government has moved with urgency and purpose. And we’ve seen the huge progress that principled diplomacy can produce —the kind of diplomacy taught right here in this academy.

Since April 2022, I have been convening the Ukraine Defense Contact Group — the coalition of some 50 countries from around the world determined to help Ukraine fight Putin’s aggression. The Contact Group has met 24 times now.

And I know that Minister Umerov and my other Ukrainian friends often refer to the Contact Group as “the Ramstein format”— after Ramstein Air Base, where the Contact Group was forged.

And each time that I’m back at Ramstein, I find it moving to look around that long table; to see in human form the global indignation over Putin’s crimes; and to see determined defense leaders from around the world — from Argentina to Australia, and from Tunisia to Türkiye.

And it has worked.

America’s allies and partners are sharing the burden of our shared security.

And that’s the power of Ramstein.

You know, as a percentage of GDP, a dozen U.S. allies and partners now provide more security assistance to Ukraine than the United States does. And members of the Contact Group have provided more than [51] billion dollars in direct security assistance to Ukraine.

And I am proud to remind you that the United States is doing our part as well.

My country has committed more than 58 billion dollars in security assistance for Ukraine since February 2022. We’ve delivered two Patriot batteries and dozens of other air-defense systems. We’ve provided 24 HIMARS [rocket] systems, and thousands of armored vehicles and drones, and millions of rounds of artillery and other critical munitions.

Now, that is a very real financial commitment. But for anyone who thinks that American leadership is expensive — well, consider the price of American retreat.

In the face of aggression, the price of principle is always dwarfed by the cost of capitulation.

Our allies and partners know that. And I've been proud to watch the pro-Ukraine coalition dig deep.

So just consider Germany, host to Ramstein Air Base. Germany alone has provided or committed to military assistance for Ukraine valued at close to 31 billion dollars.

And through the Contact Group and its capability coalitions, Ukraine's friends are now forging an unprecedented, coordinated, 13-country drive to increase industrial production, to meet Ukraine's battlefield requirements, and to build up the force to deter and repel Russian aggression in the future.

And so, not since World War II has America systematically rallied so many countries to provide such a range of industrial and military assistance for a partner in need.

Now, there is no silver bullet. No single capability will turn the tide. No one system will end Putin's assault.

What matters is the way that Ukraine fights back. What matters is the combined effects of your military capabilities. And what matters is staying focused on what works.

Now, I believe that President Biden and Vice President Harris will have a proud place in history for rallying the world to defend Ukraine.

So will the allies and partners who seek a free Ukraine in a safer world.

But the proudest place of all will go to the Ukrainian people.

From President Zelenskyy on down, your leaders chose to fight back. And the people of Ukraine have met Russia's aggression and atrocities with magnificent defiance.

The spirit of Ukraine has inspired the world. And it has reminded us all to never take our freedom for granted.

So we refuse to blame Ukraine for the Kremlin's aggression.

We refuse to offer excuses for Putin's atrocities.

And we refuse to pretend that appeasement will stop an invasion.

We fully understand the moral chasm between aggressor and defender.

And we will not be gulled by the frauds and the falsehoods of the Kremlin's apologists.

And we will continue to defend the Ukrainian people's right to live in security and freedom.

The Kremlin has forced us into an age where Europe's largest military invades Europe's second-largest country. And we dare not believe, as the novelist George Eliot once wrote, that "the giant forces that used to shake the earth are forever laid to sleep."

America's goals remain clear, achievable, and principled. We seek a free and sovereign Ukraine that can defend itself from Russian aggression today — and deter Russian aggression in the future.

We seek a more secure Europe — and a reinforced commitment from nations of goodwill worldwide to an open international system of rules, rights, and responsibilities.

I know that the Kremlin's war is a nightmare from which the Ukrainian people are trying to awake. But we should all understand that Putin's assault is a warning. It is a sneak preview of a world built by tyrants and thugs — a chaotic, violent world carved into spheres of influence; a world where bullies trample their smaller neighbors; and a world where aggressors force free people to live in fear.

So we face a hinge in history.

We can continue to insist that cross-border invasion is the cardinal sin of world politics. And we can continue to stand firm against Putin's aggression.

Or we can let Putin have his way. And we can condemn our children and grandchildren to live in a far bloodier and more dangerous world.

So we must continue to face, to squarely face, the specter of an aggressive Russia — backed by other autocrats from North Korea and Iran.

If Ukraine falls under Putin's boot, all of Europe will fall under Putin's shadow.

Putin is not just hammering at the norms of the international system built at such a terrible cost by the Allies after World War II. He is shoving us all toward a world where right — where might makes right, and where empire trumps sovereignty. And he is determined to show that his brand of autocracy can outlast the world's democracies.

You see, Putin does not just think that his will is stronger. He thinks that his system is better.

But he could not be more wrong.

You know, few forces are more powerful than a democracy fighting for freedom.

As I have said: Peace is not self-executing. Order does not preserve itself. And the principles of freedom, and sovereignty, and human rights do not uphold themselves.

Yes, there is a price to be paid for human freedom. But it is dwarfed by the price that we would all pay for letting aggression go unchecked.

So President Biden has chosen the path of mutual responsibility and common security. And we have chosen to share the responsibility of ensuring that Ukraine remains sovereign and free.

And make no mistake. The United States does not seek war with Russia. And even as Putin makes profoundly reckless and dangerous threats about nuclear war, we will continue to behave with the responsibility that the world rightly demands of a nuclear-armed state.

So the United States will uphold our sworn NATO obligations.

The United States will defend every inch of NATO territory.

And the United States will get Ukraine what it needs to fight for its survival and security.

[Applause]

Ladies and gentlemen, let's be clear.

Ukraine does not belong to Putin.

Ukraine belongs to the Ukrainian people.

And Moscow will never prevail in Ukraine.

You know, Putin thought that Ukraine would surrender. He was wrong.

Putin thought that our democracies would cave. He was wrong.

And Putin thought that the free world would cower. He was wrong.

And Putin thinks that he will win. He is wrong.

And as I said in Halifax almost two years ago: free people will always refuse to replace an open order of rules and rights with one dictated by force and fear.

Now, Ukraine faces complex challenges in the days to come.

And as then-Vice President Biden said at this academy in 2014, "Democracy is not a destination. Democracy is a road traveled. And it's a hard damn road to travel."

But you have shown the world the moral power of a free people fighting to defend their country.

That force can bend the arc of history.

Ladies and gentlemen: never underestimate the strategic advantage of a just cause.

Never underestimate the resolve of free citizens.

And never underestimate the power of a democracy summoned to defend itself.

Ukraine has chosen the course of courage.

And so have we.

My friends, you walk a hard road.

But you do not walk it alone.

Thank you. God bless you. And may God bless all who fight to defend freedom.

[Standing ovation]

ДОДАТОК 2.

Ambassador Brink's Remarks at World Affairs Council of Western Michigan Vandenberg Prize. October 15, 2014

Thank you for opening remarks and to all of you, the members and the leaders of the World Affairs Council of Western Michigan, thank you for warmly welcoming me here.

It's a 36-hour journey from Kyiv involving trains, planes, and automobiles, so I can say it's really great to be home.

All the more so because I'm here with my husband Nick and our son Jack, and our son Cole is also on his way back home.

I want to say thank you to Hank for that very warm welcome and overkind introduction.

I remember that we joked when I met you earlier this year at the Ford School at the University of Michigan that Meyer is a fixture of my childhood and Meyer Gardens, I love this place, was where my husband and I would bring our toddler sons Jack back here for space to run around when we come back from overseas.

So I just want to say thank you to you and your family for all you have done to build this community.

I also want to thank the World Affairs Council President Matthew Hughes for joining us from D.C. I understand there are 90 World Affairs Councils in the United States, and it's a great honor to have you here today.

Thank you.

I wanted to recognize, and I'm sorry, I'm going to recognize a lot of people because I'm back home, so I hope you'll forgive me, but I want to recognize Michael, Erica, and Rachel from the World Affairs Council of Western Michigan for their extraordinary efforts to make this event possible.

And finally, I want to echo Hank and other colleagues to say congratulations on the 75th anniversary of this renowned organization, three quarters of the century of bringing the world to Western Michigan.

And I'm so honored to share this afternoon with Hillman or awardee Dixie Anderson.

While I'm deeply proud to represent our nation overseas, our ability to defend our national interests depends on support from people at home, from people like Dixie, who show that we're stronger when we're connected to global issues that impact us.

And in this vein, I want to recognize colleagues from the Gerald R.

Ford Museum Foundation, which together with institutions like Aquinas College, Caledonia University, Ferris State University, and Davenport University, seek to inform and educate our future generations.

I have always been proud of being from the same city as President Ford, known for his decency, integrity, and personal courage.

And I'm a strong advocate for education as the key to helping us all work through the challenges of today and tomorrow.

And I appreciate the business representatives here today, Meyer, Anway, and Bank of America, as sponsors, and others represented as supporters of the World Affairs Council, all of whom have given so much to this community.

And I couldn't be prouder to be back in my hometown to join a dialogue that, at its very core, is about what Arthur Vandenberg stood for, the vital importance of U.S. engagement in the world.

Thanks to our elected leaders, U.S. Representative Shulton, Michigan State Senator Heisinger, and Michigan State Representative Glanville, for being here today.

And also to the councils from Canada and Belgium, thank you for being our valued partners in global security.

As I drove to my childhood home, I was quickly reminded by everybody's front yards that we have an election coming up.

There's nothing like election season in the United States.

But for those who want a break from the attention that a swing state brings, I have some good news.

The Hatch Act prohibits me from talking about domestic politics, so I will gladly follow the advice of Arthur Vandenberg, who said that politics should stop on the water bench.

There could not be a more apt moment to consider the importance of engaging the world than this one.

We face not one, but two major global crises in Ukraine and in the Middle East that have the potential to affect the prosperity and security of the United States for decades to come.

We faced such a moment before, and it was a single person from this very hometown who helped shape the course of history following the massive destruction of World War II by forging bipartisan support for the Marshall Plan that rebuilt Europe and for the creation of the North Atlantic Treaty Organization, which became and remains the most powerful security alliance in the world, and that has ushered in 75 years of peace and prosperity.

This, of course, is Arthur Vandenberg, who did so much to support a peaceful and prosperous Europe and America and the wider global community.

Now we face the biggest threat to peace in Europe since World War II with Russia's brutal invasion of Ukraine.

This war is not just Russia's war.

Russia is fighting with Iranian drones, North Korean missiles, and Chinese know-how against a democratic nation that is fighting and dying to join the Euro-Atlantic institutions that our forefathers built.

Russia's decision to invade a country of 40 million people in the heart of Europe has already had a devastating impact.

Tens of thousands of people, including 600 children, have been killed, almost half a trillion dollars of destruction, and millions of men, women, and children have been displaced from their homes.

How we respond to this naked aggression has an impact that will go well beyond the borders of Europe.

And the lesson of Senator Arthur Vandenberg, or of former President Jerry Ford, is that individuals can make a critical difference in shaping the events of the world.

Individuals can and will affect how this terrible and illegal war ends and what it will mean to our own peace and security.

This idea of knowing the world, as the World Affairs Council so rightly promotes, and acting in accordance to our interests and our values, is the heart of what we try to do as America's diplomats around the world.

This is what and who we are as Americans.

A country that protects and defends freedom, democracy, and human rights around the globe.

And we do so because it is both the right thing to do, and because it is in our vital national interest to shape the world in a way that respects these fundamental principles.

It's my great honor to be from this community, to follow in the footsteps of so many before me, and to lift up those who will follow, to secure the future we all want and need.

A strong America that leads with its values and rallies other nations in support of democratic principles and institutions.

This is the road that Arthur Vandenberg traveled from being a staunch isolationist to a courageous Euro-Atlanticist whose belief in what could be paved the way for what is today and what we must continue to defend for tomorrow.

I am humbled and honored to receive this prize today.

Thank you and I very much look forward to our discussion.

ДОДАТОК 3.

John F. Kennedy

Ich bin ein Berliner (I am a 'Berliner')

delivered 26 June 1963, West Berlin

I am proud to come to this city as the guest of your distinguished Mayor, who has symbolized throughout the world the fighting spirit of West Berlin. And I am proud -- And I am proud to visit the Federal Republic with your distinguished Chancellor who for so many years has committed Germany to democracy and freedom and progress, and to come here in the company of my fellow American, General Clay, who -- who has been in this city during its great moments of crisis and will come again if ever needed.

Two thousand years ago -- Two thousand years ago, the proudest boast was *civis Romanus sum*.¹ Today, in the world of freedom, the proudest boast is "Ich bin ein Berliner."

(I appreciate my interpreter translating my German.)

There are many people in the world who really don't understand, or say they don't, what is the great issue between the free world and the Communist world.

Let them come to Berlin.

There are some who say -- There are some who say that communism is the wave of the future.

Let them come to Berlin.

And there are some who say, in Europe and elsewhere, we can work with the Communists.

Let them come to Berlin.

And there are even a few who say that it is true that communism is an evil system, but it permits us to make economic progress.

Lass' sie nach Berlin kommen.

Let them come to Berlin.

Freedom has many difficulties and democracy is not perfect. But we have never had to put a wall up to keep our people in -- to prevent them from leaving us. I want to say on behalf of my countrymen who live many miles away on the other side of the Atlantic, who are far distant from you, that they take the greatest pride, that they have been able to share with you, even from a distance, the story of the last 18 years. I know of no town, no city, that has been besieged for 18 years that still lives with the vitality and the force, and the hope, and the determination of the city of West Berlin.

While the wall is the most obvious and vivid demonstration of the failures of the Communist system -- for all the world to see -- we take no satisfaction in it; for it is, as your Mayor has said, an offense not only against history but an offense against humanity, separating families, dividing husbands and wives and brothers and sisters, and dividing a people who wish to be joined together.

What is -- What is true of this city is true of Germany: Real, lasting peace in Europe can never be assured as long as one German out of four is denied the elementary right of free men, and that is to make a free choice. In 18 years of peace and good faith, this generation of Germans has earned the right to be free, including the right to unite their families and their nation in lasting peace, with good will to all people.

You live in a defended island of freedom, but your life is part of the main. So let me ask you, as I close, to lift your eyes beyond the dangers of today, to the hopes of tomorrow, beyond the freedom merely of this city of Berlin, or your

country of Germany, to the advance of freedom everywhere, beyond the wall to the day of peace with justice, beyond yourselves and ourselves to all mankind.

Freedom is indivisible, and when one man is enslaved, all are not free. When all are free, then we look -- can look forward to that day when this city will be joined as one and this country and this great Continent of Europe in a peaceful and hopeful globe. When that day finally comes, as it will, the people of West Berlin can take sober satisfaction in the fact that they were in the front lines for almost two decades.

All -- All free men, wherever they may live, are citizens of Berlin.

And, therefore, as a free man, I take pride in the words --"Ich bin ein Berliner."

ПРАКТИКУМ 4

МІЖКУЛЬТУРНІ ВІДМІННОСТІ КОМУНІКАЦІЙ

БЛОК 1. ДЕЯКІ МІЖКУЛЬТУРНІ ВІДМІННОСТІ ВЕРБАЛЬНОГО СПІЛКУВАННЯ

Завдання 1.1. Ознайомтесь із текстовим уривком, дайте відповіді на запитання та згенеруйте відповідні коментарі.

Основні принципи організації спілкування у культурах світу Моноактивні, поліактивні та реактивні культури (Класифікація Р. Льюїса).

Моноактивні культури орієнтовані на завдання, пунктуальні, дотримуються принципу: в один часовий проміжок одна справа.

Представники моноактивних культур суворо дотримуються розкладу, віддають перевагу роботі з письмовими джерелами інформації.

Поліактивні культури орієнтовані на відносини між людьми. В них віддається перевага тому, щоб мати справу з добре знайомими і симпатичними партнерами. Пунктуальність не є великою цінністю.

Реактивні культури є узвичаєними до того, щоб найкраще вислухати та зрозуміти позицію партнера, перш ніж висловлювати свою думку.

Проблемні запитання, практичні завдання та коментарі

1. Визначте тип описаних нижче культур в аспекті організації спілкування.
2. Які труднощі можуть виникнути у представників цих культур при міжособистісній взаємодії? Опишіть можливі комунікативні проблеми і поясніть їх в аспекті міжкультурних відмінностей

1. Будь-яка зустріч у Туреччині розпочинається з релігійних форм привітання із здоров'ям близьких і добрих побажань. Запитувати чоловіка про здоров'я його дружини або передавати їй привіт вважається брутальним. Навпаки, заведено цікавитися здоров'ям усієї родини. Час у Туреччині не є великою цінністю, запізнення є припустимими, а коротка ділова розмова вважається такою, що містить ознаки неповаги. На переговорах із турками діловій розмові передуватиме розмова на загальні теми (сохбет) за чаєм чи кавою. Під час цієї розмови турки роблять висновок про те, чи можуть вони довіряти партнерам [3, с. 280-281].

2. Угоди в Індії є наслідком відносин людей, індійці не жалкують часу на знайомства з партнерами з переговорів, полюбують організовувати неформальні культурні заходи. Поспіх в Індії викликає підозру, а пунктуальність не завжди витримується. Індійські партнери не будуть приймати рішення лише на основі статистики, для них важливішими є інтуїція та довіра [3, с. 292-293].

3. «В американському житті високо поцінюється швидкість. Якщо люди не реагують швидко на будь-що, то їх поведінка сприймається або як образа або як свідчення того, що вони поводять себе недостатньо відповідально. Багато хто вважає, що ми, американці, схиблені на тому, щоб зробити максимально багато протягом незначного відрізка часу. Вони можуть легко знайти в американській культурі людей, які є подібними до загнаних коней і постійно перебувають у стані вічного стрибка. Втім, кожен із нас дуже серйозно ставиться до витрачання часу, оскільки нас цього привчили» [19, с. 316].

БЛОК 2. СТИЛІ СПІЛКУВАННЯ В ДЕЯКИХ ЕТНОКУЛЬТУРАХ

Завдання 2.1. Ознайомтесь із текстовим уривком, дайте відповіді на запитання та згенеруйте відповідні коментарі.

Прямий та непрямий стилі вербального спілкування в етнокультурах мовлення, культурах натяку та культурах мовчання. Точний, майстерний та лаконічний стилі спілкування.

Прямий стиль спілкування передбачає відкрите вираження почуттів, бажань, намірів, позиції, переконань та цінностей засобами вербального спілкування.

Непрямий стиль спілкування – це невизначеність висловлювань, відмова від відкритого висловлювання незгоди із співрозмовником. Справжні наміри виражаються натяками та засобами невербального спілкування.

Точний стиль відповідає прямому стилю спілкування і передбачає відкрите, коротке і точне вираження своєї позиції.

Майстерний стиль спілкування передбачає яскраву, барвисту, метафоричну мову.

Стислий (лаконічний) стиль спілкування передбачає можливість розуміння з напівслова і високе поцінювання мовчання. Тут діє принцип, згідно якого «найпотемніше неможна висловити словами».

Проблемні запитання, практичні завдання та коментарі

1. Визначте стилі вербального спілкування в наведених прикладах.
2. Дайте пояснення тим чи іншим особливостям стилів спілкування в контексті міжкультурних відмінностей тих чи інших країн.

1. Найчастіше натякати, ніж декларувати, – ось принцип, який можна назвати загальною рисою двох острівних націй: японців та англійців. І ті, і інші надають великого значення підтексту. У японських художників є крилатий вислів «Порожні місця на виконаному сувої мають більший сенс, аніж ті, на яких дещо є накреслене пензлем» [13, с. 55].

2. На перемовинах з американцями не варто ходити навкруги. Навпаки, важливо виявити прямоту, чесність. У ході переговорів припускається певна жорсткість, слід відкрито висловлювати свою незгоду [8, с. 240].

3. Під час обговорення проблем критику та незгоду індуси висловлюють дуже делікатно. В Індії не прийнято казати "ні", оскільки це може призвести до розриву стосунків. Під час розмови слід уважно прислухатися до слів індійських партнерів. Слова «Я спробую зробити все можливе» означають м'яку форму відмови [3, с. 293-294].

4. У спілкуванні латиноамериканцям притаманні безпосередність та словоохочість. Латиноамериканці цінують прояви дружності та є здатними до співчуття та співпереживання. Як і в Іспанії, в Латинській Америці слова «завтра» і «коли» доводиться чути часто, і в устах делікатного латиноамериканця вони замінюють відмову [3, с. 298].

Завдання 2.2.. Ознайомтесь із текстовим уривком, дайте відповіді на запитання та згенеруйте відповідні коментарі.

Міжетнічні відмінності невербального спілкування окремих спільнот

Системи невербального спілкування:

- оптична: міміка, жести, пози, постава, хода, контакт очей;
- акустична: паузи, темп мовлення, вокальні якості голосу, діапазон, тембр, наголос, тон та інтонація, зітхання, сміх, плач, кашель;
- тактильно-кінестетична: рукостискання, поцілунок, погладжування; поплескування;
- ольфакторна: запах тіла, косметики, тютюну, їжі;
- просторово-часова: розташування співрозмовників у просторі, відстань між ними, спосіб організації часу, пунктуальність.

Проблемні запитання, практичні завдання та коментарі

1. Прочитайте уривок, присвячений особливостям невербальної комунікації (жестам, контакту очей, просторової організації спілкування) в арабській культурі.
2. Відзначте, якими є спільні риси та відмінності невербальної комунікації в українській та арабській культурі.
3. Які комунікативні утруднення та непорозуміння можуть виникнути при спілкуванні арабів та українців? Дайте можливі пояснення цим утрудненням в контексті міжкультурних відмінностей

«Підкреслюючи свої дружні почуття, араб потирає вказівні пальці обох рук, підігнувши решту пальців. В Алжирі та Єгипті після вдалого жарту араби можуть простягнути співрозмовнику долоню, за якою той вдаряє своєю долонею, водночас у українців та європейців простягнута рука сприймається як намір попроситися, і вони можуть потиснути її у відповідь, що, у свою чергу, викликає подив арабів. Реакція обурення у арабів також є дуже несподіваною: зігнуті в ліктях руки з розкритими і спрямованими від себе долонями різко піднімаються вгору обидві сторони обличчя, брови піднято. Звільнення або відмова від неприємної справи символізується "очищенням" долонь одна об одну, при цьому руки зігнуті у ліктях. Невдоволення словами співрозмовника виражається так: одяг на рівні грудей посмикується великими чи вказівними пальцями обох рук, інші пальці зігнуті чи відведені убік.

Непристойним вважається показувати великим пальцем нагору, закидати ногу на ногу, вказувати кінцем чобота у бік арабських партнерів, стояти чи сидіти спиною один до одного» [3, с. 274]. Під час розмови з партнером-арабом важливо знаходитися ближче до нього, інакше він вирішить, що ви є холодними або його присутність є фізично неприємною вам. Араби надають великого значення контакту очей, тому в розмові з ними важливо зняти сонячні окуляри та дивитися прямо в очі.

Проблемні запитання, практичні завдання та коментарі

Ознайомтесь із ситуацією і дайте відповіді на запитання.

1. У чому полягає специфіка голосових (паралінгвістичних) характеристик спілкування англійців?

2. Які проблеми можуть виникнути при спілкуванні англійців з українцями?

«Над англійським натовпом завжди є ніби припущеною завіса мовчання. Вона є припущеною не до кінця, не настільки, щоб перетворити масову сцену на кадри з німого фільму. І все-таки не можеш позбутися відчуття, що якийсь невидимий звукооператор зменшив регулятор гучності до якихось мінімальних та незвичних нам меж. Ця припущена над англійським натовпом завіса мовчання (або, щонайменше, напівмовчання) особливо вражає тому, що люди навколо аж ніяк не мовчать, а розмовляють один з одним. Так Так! Річ не в тім, що англійці є небагатослівними (хоча це властиво їм значно більше, ніж іншим народам).

Річ у тім, що ці острів'яни розмовляють якимось особливим голосом, приглушеним, майже втомленим. Вони розмовляють так, ніби кожен з них наодинці вночі висловлює вголос власні думки. Ми, мабуть, так звикли без потреби підвищувати голос, що перестали помічати це [13, с. 312].

БЛОК 3. ОСОБЛИВОСТІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ОКРЕМИХ СПІЛЬНОТ

Завдання 3.1. Ознайомтесь із текстовим уривком, дайте відповіді на запитання та згенеруйте відповідні коментарі.

Проблеми японсько-американської взаємодії.

Американський підприємець перебуває в Японії для замовлення партії сандалет. З'ясувавши, хто саме є провідним виробником сандалет, він розпочинає перемовини і викладає свої умови укладання угоди: японський виробник має збільшити розмірний ряд тощо.

Виробник сандалет не зацікавлений в експорті, оскільки йому достатньо внутрішнього ринку і він не готовий нести додаткові витрати. Однак японець не вважає за можливе відмовити прямо, тому запрошує американського підприємця в ресторан, де великі витрати партнера під час вечері і готовність сплатити за неї переконують американця в тому, що він (японський партнер) зацікавлений в угоді.

Наступного дня американський підприємець розпочинає перемовини, проте, японський виробник ввічливо вислуховує його побажання, але забуває про американського партнера після завершення його візиту. Коли американський партнер нагадує про себе, його просять почекати декілька днів і потім про нього просто забувають. Якщо він телефонує повторно,

японський підприємець посилається на стихійне лихо або страйк робітників, які заважають поставити американському підприємцю партію сандалетів.

Зрештою американський підприємець втрачає терпіння та їде до Гонконгу в надії укласти угоду там. Японець відчуває глибоке задоволення від того, що завершив складні перемовини, не вимовляючи слова "ні" [13].

Проблемні запитання, практичні завдання та коментарі

1. Які міжетнічні відмінності в стилях вербального спілкування виявляють герої цієї історії?
2. У чому полягають міжетнічні розбіжності причин взаємного нерозуміння?
3. Як кожен з них міг би змінити поведінку, щоб досягти порозуміння?

Завдання 3.2. Ознайомтесь із текстовим уривком, дайте відповіді на запитання та згенеруйте відповідні коментарі.

Американці та греки

Хоча все, здавалося б, сприяло роботі групи американців, але у Греції, вони стикалися з величезними труднощами при досягненні угоди із грецькими представниками влади. Спроби почати перемовини наштовхувалися на опір і підозрілість греків. Американці ніяк не могли укласти угоди, необхідні для початку роботи над новими проектами. Подальше вивчення показало, що ситуація була спричиненою двома непередбаченими обставинами.

По-перше, американці пишалися тим, що «називають речі своїми іменами» та «беруть бика за роги». Обидві ці якості в розумінні греків є не перевагами, а серйозними недоліками. Їх прояви сприймаються як відсутність витонченості, яка є гідною жалю. Американська прямота викликала у греків відразу і неприйняття.

По-друге, під час зустрічей з греками американці намагалися заздалегідь визначити їхню тривалість і одразу ж домовитися про загальні принципи, доручивши підкомітетам співголосувати деталі угоди. Грекам здавалося, що таким чином американці намагаються схитрувати. Зазвичай греки узгоджують все до найменшої деталі за участю всіх зацікавлених сторін та ведуть переговори стільки, скільки це необхідно, не обговорюючи наперед їх тривалість.

Внаслідок взаємного нерозуміння замість продуктивного результату США та Греція отримали лише серію марних зустрічей, під час яких кожна сторона засуджувала поведінку партнерів із переговорів [19, с. 229].

Проблемні запитання, практичні завдання та коментарі

1. Яким стилям спілкування віддають перевагу американці і греки?
2. У чому полягають, на Вашу думку, можливі міжкультурні причини взаємних розбіжностей та невдоволення?
3. Як американці і греки могли б змінити поведінку і презентацію одне одного, щоб досягти взаєморозуміння?

Завдання 3.3. Ознайомтесь із текстовим уривком, дайте відповіді на запитання та згенеруйте відповідні коментарі.

Українці та англійці

«Опинившись у новій, незвичній обстановці, англієць, насамперед, прагне зорієнтувати себе щодо діючих у ній правил. Вперше переступивши поріг школи, фірми, клубу, парламенту, він думає не про те, як повернути до себе увагу якимось своєрідним вчинком, а про те, щоб уподібнитись оточенню. Засуджуючи той чи інший вчинок, англієць перш за все скаже "Це не спортивно" або "Це просто не крикет". Дати зрозуміти людині, що вона порушує правила гри, що вона непорядна, несправедлива, означає пред'явити їй найсерйозніше звинувачення.

Якось через непередбачену поїзду країною я не встиг вчасно продовжити свій залізничний квиток. Хоча я з'явився всього на пару днів пізніше, ніж було, і касир, і директор кас були невблаганні. Нащастя, я згадав, що коли потрібно було продовжувати квиток минулого разу мене попросили зайти тижнем пізніше, тому що мало бути підвищення залізничних тарифів і ще не було відомо, яку слід брати доплату.

Саме за це я і спробував ухопитися: "Якщо минулого разу виявилось можливим оформити продовження мого квитка пізніше встановленого терміну з особливих обставин, що стосуються залізниці, я вправі очікувати, що це може бути зроблено знову в силу особливих обставин, які стосуються мене. Інакше де тут чесна гра? Це, як у вас кажуть, просто не крикет ..."

На мій подив, така суто англійська логіка отримала дієву реакцію. Після тривалих консультацій із вищим керівництвом залізничники погодилися з тим, що прецедент, на який послався клієнт, може служити підставою піти йому назустріч. Зате без посилання на принципи чесної гри будь-які вмовляння і прохання зробити щось в порядку виключення є абсолютно марними»

Проблемні запитання, практичні завдання та коментарі

1. Чому співробітники залізниці не хотіли піти назустріч клієнту, але врешті-решт, погодилися продовжити залізничний квиток?
2. В чому полягають відмінності до правил в Англії та Україні?
3. Як можна охарактеризувати українську та британську культуру в аспекті критерію «поліактивність – моноактивність»?
4. Як урахування норм і цінностей англійців допомогли авторів вирішити важку ситуацію?
5. Які дії в аналогічній ситуації були б успішними в Україні?

ДОДАТОК 1. ОЗНАЙОМЧИЙ ТЕКСТ

Міжкультурні дослідження риторичних комунікацій (МДРК) ґрунтуються на вивченні двох або кількох етнонаціональних чи регіональних культур за певними параметрами з метою встановлення як універсальних принципів та закономірностей культури, так і їх специфічних рис та відмінностей. Особлива увага приділяється вивченню контексту, ситуацій, у яких культурні відмінності представників різних етнічних груп і держав стають найбільш відчутними в вербальних та невербальних комунікаціях. Ці дослідження проводять у рамках порівняльної культурології, етнографії, теорії МКК та інших наук.

Теоретично в МДРК завдяки її початковій практичній спрямованості стало традиційним групувати культури залежно від різних параметрів. Варто зазначити, що в теорії МДРК культури найчастіше класифікують залежно від тих параметрів, які є релевантними у професійній комунікації (ставлення до часу, моно/мультизадачність тощо). Назвемо кілька поширених типологій:

- Класифікація корпоративних культур Г. Хофстеде;
- Класифікація Е. Холла;
- Класифікація Р. Льюїса.

Класифікація голандського соціолога *Герта Хофстеде (Geert Hofstede)*²⁶ є однією з найвідоміших типологій корпоративних культур. Типологію організаційних культур Р. Хофстеде було розроблено на початку 1980-х рр. на основі результатів масштабного дослідження, проведеного у різних підрозділах транснаціональної компанії IBM (опитано 116 тис.

²⁶Hofstede G. H. Culture's Consequences: Comparing Values, Behaviors, Institutions, and Organizations Across Nations / G. H. Hofstede. 2nd ed. Thousand Oaks, Calif. : Sage Publications, 2001. 596 p

службовців у 40 країнах). Хофстеде запропонував 6 параметрів для кожної культури (країни):

- Дистанційність від влади,
- індивідуалізм - колективізм,
- маскуліність - фемініність,
- прийняття – неприйняття невизначеності,
- прагматизм,
- стриманість.

Країна (культура) отримує бали за кожним параметром (від 0 до 100). Класифікація є корисною при аналізі взаємодій представників різних культур (країн) у професійній сфері, ще одна її гідність - описано безліч країн.

*Едвард Холл (Edward T. Hall)*²⁷ запропонував класифікувати культури за критерієм використання ними простору та часу на *висококонтекстні та низькоконтекстні*, а також культури з *переважним монохромним або поліхромним використанням часу*.

Висококонтекстні культури характеризуються щільністю соціальних зв'язків (статус і репутація поширюються наскрізно на всі сфери життя), особисте життя при цьому не відокремлене від професійного. До країн із високим контекстом культури належать Франція, Іспанія, Італія, країни Близького Сходу, Японія та Росія.

Представники низькоконтекстного типу культури не просто поділяють приватне та суспільне життя, а й розглядають кожен сектор свого життя окремо. Причому статус та репутація не поширюються автоматично на всі сфери життя. Прикладами країн низькоконтекстної культури є США, Канада, Голандія, Скандинавські країни, Німеччина тощо.

Представники монохромних культур прагнуть чітко розписувати свій графік та займатися справами послідовно, приступати до виконання нового завдання лише після виконання попереднього. У цих культурах міжособистісні стосунки менш важливі, аніж виконання завдання, принаймні у діловій сфері. Монохромними вважають США, Англію, Німеччину, Скандинавські країни.

Представники поліхромних культур частіше займаються безліччю справ одночасно, чітких графіків вони не складають або принаймні не надто

²⁷ Hall E. T. Beyond Culture. Garden City; New York: Anchor Press, 1976; Hall E. T. The hidden dimension. Garden City; New York: Doubleday, 1966.

охоче їх дотримуються. Дружні стосунки бувають важливішими, аніж намічені терміни, міжособистісні відносини можуть ставитися вище за інтереси справи.

До поліхромних культур Е. Холл зарахував культури латиноамериканських та арабських країн, а також Росію.

Третя класифікація - класифікація *Річарда Льюїса (Richard D. Lewis)*²⁸ - має багато спільного з класифікацією Е. Холла. В основу класифікації покладено організацію діяльності людей у часі. Культури поділяються на:

- Моноактивні (Linear-active): 1 одиниця часу = 1 завдання.

Важливими є пунктуальність, старанність; виконання завдання - понад усе. Приклади: німецька, американська, англійська культура;

- *Поліактивні (Multi-active)*. Їх характерні емоційність, гнучкість, орієнтація на міжособистісні відносини. Приклади: італійська, іспанська, бразильська культура;

- *Реактивні (Reactive)*. Орієнтовані збереження репутації. Їх характерні ввічливість, неконфліктність, терплячість. Приклади: японська, китайська, корейська культура.

Р. Льюїс досі успішно займається консалтингом у галузі міжкультурної комунікації, очолює компанію Richard Lewis Communications, послугами якої користуються багато великих міжнародних компаній. Р. Льюїс також веде блог, присвячений різним актуальним питанням міжкультурної комунікації: <http://blog.crossculture.com/>.

²⁸ Lewis R. D. When cultures collide: managing successfully across cultures. Boston; London: Nicholas Brealey International, 2006. 599 p.

ДОДАТКИ

РОБОЧА НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ

5. Результати навчання за дисципліною:

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація; 4. автономність та відповідальність)		Форми (та/або методи і технології) викладання і навчання	Методи оцінювання та пороговий критерій оцінювання (за необхідності)	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
Код	Результат навчання			
1.1	Знати основи соціолінгвістики та ключові її поняття та категорії	Лекція, кейс-стаді	Оцінка відповіді і якість презентації під час індивідуального виступу	10
1.2	Володіти знаннями про стилі гендерної презентації та їх розуміння в текстах публічних промов	Лекція, аналіз кейсів	якість відповіді під час індивідуального виступу, оцінювання виконання індивідуальних завдань	10
1.3	Знати стилі обценної презентації та мати розуміння ролі обценоектів в публічних та непублічних дебатах	Лекція, семінар-практикум, аналіз кейсів індивідуальні та групові презентації	Модульно-контрольна робота, оцінка якості виконання і презентації самостійного завдання	10
2.1	Переконувати, відстоювати свою думку, встановлювати, підтримувати і розвивати міжособистісні відносини, впливати, управляти групою, масовою поведінкою, орієнтуватися в між-груповій і внутрішньогруповій комунікації, давати оцінку комунікативної ситуації	Семінарське заняття, практичні завдання	Оцінювання активності і участі в дискусіях, оцінка якості виконання завдання та його презентації на занятті	10

2.2.	Ефективно використовувати знання методів риторичного впливу, організувати комунікативну взаємодію в рамках ключових типів публічного дискурсу	Семінарське заняття, практичні завдання	Оцінювання активності і участі в дискусіях, якість відповіді під час індивідуального виступу	20
3.1.	Володіти елементарними навичками дискурс-аналізу груп і аудиторій.	Семінарське заняття, предметні дискусії, обговорення практичних ситуацій	Оцінювання активності і участі в дискусіях, якість виступів і доповнень	10
4.1	Володіти елементарними навичками створення ефективного комунікаційного середовища	Семінарське заняття, Самостійний пошук та обробка кількісної та якісної інформації для її подальшої візуалізації	Оцінка якості виконання індивідуальних завдань та їх презентації на занятті, якість виступів і доповнень	10
4.2	Володіти елементарними навичками забезпечення риторичної комунікації; володіти методами спічрайтіngu з урахуванням крос-культурних відмінностей	Семінарське заняття, індивідуальне завдання з аналізом практичних даних з актуальної теми міжнародного чи національного контексту	Оцінювання якості підготовки і оформлення індивідуальної роботи, , залік	20

6. Співвідношення результатів навчання дисципліни із програмними результатами навчання (необов'язково для вибіркових дисциплін, які не входять до блоків спеціалізації)

Результати навчання дисципліни (код)	1.1	1.2	1.3	2.1	2.2.	3.1	4.1	4.2
Програмні результати навчання (назва)								
ПРН3. Застосовувати сучасні наукові підходи, методології та методики для дослідження проблем міжнародних відносин та зовнішньої політики.	+	+	+			+		+
ПРН7. Оцінювати та аналізувати міжнародні та зовнішньополітичні проблеми та ситуації,		+	+	+	+		+	

пропонувати підходи до вирішення таких проблем.									
---	--	--	--	--	--	--	--	--	--

7. Схеми формування оцінки

Форми оцінювання студентів:

семестрове оцінювання здійснюється у формі перевірки знань, навичок:

1. під час відповіді на семінарському занятті (участі у дискусії) – 10% у загальній/ підсумковій системі оцінювання;

2. у формі написання індивідуальних аналітичних робіт – 15 % у загальній/ підсумковій системі оцінювання ;

3. у формі складання практичних процесуальних документів – 10% у загальній/підсумковій системі оцінювання ;

4. у формі презентації індивідуальної теми доповіді – 5% у загальній/ підсумковій системі оцінювання ;

5. у формі вирішення практичних завдань (журналістських кейсів) – 10% у загальній/ підсумковій системі оцінювання ;

6. у формі написання модульної роботи – 10% у загальній/підсумковій системі оцінювання

Контроль знань і розподіл балів, які отримують студенти

Контроль і оцінювання знань здійснюється за модульно-рейтинговою системою і пропонується оцінювати:

максимально за предмет – 100 балів, що включає:

80 балів – робота протягом семестру та 20 балів – іспит.

1) поточний контроль :

- контрольна робота – до 20 балів
- робота на семінарах – до 10 балів

2) модульний контроль:

- за модуль – до 25 балів (15+10: два питання)

3) підсумковий контроль:

- залік - до 20 балів

Екзаменаційна оцінка є сумою балів поточного, модульного і підсумкового контролю:

Робота на семінарах	Контрольна робота (додатковий контроль)	Модульний контроль	Залік	Підсумкова оцінка
до 10 (7 семінарських занять)	до 20	до 25 (загалом)	до 20	100

Шкала відповідності

За національною шкалою	За 100 – бальною шкалою
Зараховано / Passed	60-100
Не зараховано / Fail	0-59

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЛЕКЦІЙ І СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Назва лекції	Кількість годин		
	Лекції	Семінари	Самостійна робота
<i>Змістовий модуль 1. Основи соціолінгвістики</i>			
Тема 1. Основи соціо-лінгвістики в спічратингу	2	2	10
Тема 2. Соціолінгвістика гендерних відмінностей риторичного позиювання	2	4	10
Тема 3. Соціолінгвістичні особливості обсценолекту	2	4	10
<i>Модульна контрольна робота 1</i>	4		
<i>Змістовий модуль 2. Публічні дискурси</i>			

Тема 4. Основні типи публічних дискурсів	2	6	10
Тема 5. Міжкультурні відмінності риторичної презентації. Частина 1.	4	6	10
Тема 6. Міжкультурні відмінності риторичної презентації. Частина 2.	4	6	10
<i>Модульна контрольна робота 2</i>	2		
<i>Підсумкова контрольна робота</i>	3		
ВСЬОГО:	16	28	60

Загальний обсяг **104 год.**, в тому числі:

Лекцій – **16 год.**

Семінари – **28 год**

Самостійна робота – **60 год.**

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Основна література

1. Carroll, D. Psychology of language. Nelson Education, 2007.
2. Fischer, F. Public Policy and Discourse Analysis. Reframing Public Policy: Discursive Politics and Deliberative Practices, Oxford, 2003
3. Gilligan, C. In a Different Voice: Psychological Theory and Women's Development, Harvard University, Cambridge, MA, 1982.
4. Pizarro Pedraza, A. Linguistic Taboo Revisited: Novel Insights from Cognitive Perspectives, Berlin, Boston: De Gruyter Mouton, 2018.
5. Tannen, D. You Just Don't Understand Ballantme. New York; 1990.
6. Tannen, D. Conversational Style Analyzing Talk Among Friends. Ablex. Norwood, NJ, 1984.

2. Додаткова література

1. Belcher, D., & Nelson, G. (Eds.) Critical and corpus- based approaches to intercultural rhetoric. University of Michigan Press, 2013.
2. Bardhan, S. Rhetorical Approaches to Communication and Culture. Oxford Research Encyclopedia of Communication. 2017.
3. Kennedy, G.-A. Comparative rhetoric: An historical and cross-cultural introduction. Oxford University Press, 1998.
4. Karolczak, A. A Comparative Analysis of British and American Swearing Bachelor's thesis completed in the Institute of English and American Studies under the supervision of dr Michał Golubiewski Gdańsk 2013
5. Moore, D., Development Discourse as Hegemony. Pp.1-53 in D.Moore & G. Schmitz (eds.), 1995.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ІСПИТУ

1. Основи соціолінгвістики та її основні категорії
2. Гендерні чинники риторичної презентації
3. Особливості риторичної презентації чоловіків та жінок
4. Особливості обсценолекту як риторичного стилю.
5. Поняття публічного дискурсу та його особливості.
6. Відмінності політичного дискурсу від дискурсів інших типів.
7. Особливості тоталітарного дискурсу
8. Особливості політичного дискурсу демократичних суспільств.
9. Ліберальний та неоліберальний дискурс в публічних промовах
10. Націоналістичний дискурс та його особливості в публічних промовах
11. Релігійно-фундаменталістський дискурс та його особливості в публічних промовах
12. Міжкультурні відмінності риторичної презентації в публічних промовах